

BULLETIN WIJNANDSRADE

v.d.R Nieuwenhof
Pijlsstraat
6363 BT Wijnandsrade

3

**UITGAVE HEEMKUNDEVERENIGING
VRIENDEN VAN WIJNANDSRADE**

Bij de voorpagina:

Sfeerimpressie van buurtschap de Vink door schilder Jac van Wetten-Rijks uit Swier.

Aan de Putweg ligt de oudste boerderij van de Vink, die is gebouwd in de zeventiende eeuw. De boerderij is in 2 gedeelten opgetrokken; het rechter deel is in Zuid-Limburs vakwerk uitgevoerd, de rest van de gevel is opgebouwd uit zogenaamde speklagen. De lichte lagen zijn van mergel en de donkere bestaan uit veldbrandstenen. Aangenomen wordt dat dit is gedaan uit economische motieven: mergel was een relatief duur bouw materiaal, terwijl veldbrand toentertijd plaatselijk werd vervaardigd.

BULLETIN WIJNANDSRADE

**Uitgave van de heemkundevereniging
Vrienden van Wijnandsrade**

Jaargang 22, nummer 31 (zomer 2003)

Redactie

- * Wiel Oehlen
- * Jack Jetten
- * Eppo Brongers

Fotografie

- * Jan Jansen,
tenzij anders
aangegeven

Redactie-adressen:

- * Swier 47, 6363 CL Wijnandsrade (w.oehlen@planet.nl)
(tevens het secretariaatsadres van de heemkundevereniging)
- * Rhodestraat 14, 6363 AZ Wijnandsrade

INHOUDSOPGAVE

*	Inhoudsopgave	1509
*	Redactioneel	1510
*	Kroniek 2002	1512
*	Algemene ledervergadering	1525
*	De archieven van Wijnandsrade	1528
*	Werkgroep genealogie	1540
*	Philip Willem Hendrik, Baron Von Bongard	1541
*	Aanleg gasleiding	1545
*	De paters Conventuelen (krantenartikel)	1549
*	Wijnandsrade helpt Roemeens dorpje	1550
*	Nieuwe publicaties	1557
*	De Blauwe Steen	1561
*	De Jan Maenenstraat	1565
*	Limburgse volkswijsheden	1569
*	Uit de oude doos	1571
*	Liedje	1573

Redactioneel

Philip Willem Hendrik, Baron Von Bongard was rond de 17de eeuw heer van Wijnandsrade en tot ver over onze landsgrenzen een vermaarde persoonlijkheid. In dit bulletin wordt hij voor u geportretteerd. Jan Maenen was in de afgelopen eeuw een bekende Limburger en is onder andere in Wijnandsrade de naamgever aan een straat. Op internet troffen wij een artikel over hem aan, dat wij u niet willen onthouden. Sinds het einde van de vorige eeuw is in Wijnandsrade een stichting actief, die zich inzet voor het welzijn van de bevolking van het Roemeense dorpje Moneasa. De stichting probeert op kleine schaal een helpende hand toe te steken. De dorpsschool van Moneasa staat bij de acties centraal. Eind 2002 werd een nieuwe gastransportleiding tussen Schinnen en Bocholtz aangelegd; een ingrijpende operatie die (ook) vele archeologen trok. In het Limburgs Dagblad van 18 augustus 1953 stond een artikel over de viering van het zilveren jubileum van het Christus Koningcollege door de paters Conventuelen. De Blauwe Steen is het hoogst gelegen huizenblok van Wijnandsrade. Het gehuchtje, dat nu wordt gedomineerd door een bloeiende manege, bestond vroeger uit een afgelegen huis. De bewoners daarvan hadden het zwaar. Op 15 oktober 2002 werden de archieven van de gemeente Nuth, inclusief die van de voormalige gemeente Wijnandsrade, overgedragen aan het stadsarchief (in het Thermenmuseum) van Heerlen. Naar aanleiding van die overdracht staan wij hierna bij de plaatselijke archieven stil. Het betreffende artikel is een vervolg op eerdere bijdragen over dit onderwerp in de bulletins nummer 6 (1984), pagina 129 - 133, nummer 7 (1985), pagina 154 - 163 en nummer 8 (1986), pagina 196-199.

Een greep uit de inhoud van dit bulletin, waarin wij weer hebben geprobeerd u een gevarieerd aanbod voor te schotelen. Daarnaast treft u hierna de vaste rubrieken 'kroniek van het afgelopen jaar', 'Limburgse volkswijsheden' en 'uit de oude doos' aan alsmede het verslag van onze algemene ledenvergadering en een drietal boekentips. Veel leesplezier!

Mocht u als lid van onze heemkundevereniging ook zelf eens een bijdrage willen schrijven dan wel behoefte hebben te reageren op een van de artikelen uit dit blad; dat kan en daarvoor hoeft u niet in het bestuur of de redactie van onze vereniging te zitten. Ook interesse én inspiratie? U kunt uw bijdrage of reactie inleveren bij een van de redactie-adressen (of mailen naar w.oehlen@planet.nl).

Daarnaast - mocht u in het bezit zijn van oude foto's, boeken, voorwerpen, artikelen, enz., die betrekking hebben op Wijnandsrade en die u op een verantwoorde manier in beheer wilt geven of die u bereid bent te laten kopiëren of fotograferen - neem contact op met een van de bestuursleden van uw heemkundevereniging. Hetzelfde geldt voor mogelijke (historische) vondsten van bijvoorbeeld scherven, oude dakpannen, munten, e.d. uit de bodem in en rondom Wijnandsrade. De namen en telefoonnummers van onze bestuursleden staan achter in dit bulletin.

Tot slot.

Aan dit nummer is een acceptgirokaart toegevoegd voor de jaarlijkse contributie. Wij hopen dat u weer een bijdrage wilt storten ter bestrijding van onze onkosten.

De contributie is vrij maar bedraagt minimaal € 6,- per jaar. Wij gaan ervan uit dat de leden die het bulletin per post ontvangen dit bedrag verhogen. Uiteraard zijn wij dankbaar wanneer uw bijdrage hoger uitvalt. Vele (sterke) schouders maken het werk licht.

De redactie

Veldkruisen en -kapellen

In het afgelopen jaar vielen 2 plaatselijke wegkruisen ten prooi aan vernielingen en vandalisme: het wegkruis nabij de Blauwe Steen en het wegkruisje 'aan 't Lintje' aan de Uitleggersweg.

Onze heemkundevereniging heeft beide religieuze landschapsmonumentjes inmiddels in ere hersteld. Dat laat verder onverlet dat wij ons grote zorgen maken over deze verwerpelijke vorm van vernielzucht, die plotseling ook in ons mooie dorpje de kop heeft opgestoken.

Het gerenoveerde wegkruis nabij de Blauwe Steen.

Het gerenoveerde wegkruisje 'aan 't Lintje'.

Carnaval

De carnavalsvereniging van Wijnandsrade vierde dit jaar het 33-jarig jubileum. Tijdens een daverende galavoorstelling werd prins Rinus I (van de Nieuwenhof) als de nieuwe heerser over het rijk van de Veldkretzers uitgeroepen.

Samen met jeugdprins Ceryl I (Nuy) en jeugdprinses Joyce I (Curfs) alsmede bejaardenprins Sjeng en bejaardenprinses Tiny leidde hij op zondag 10 februari de traditionele carnavalsoptocht door de straten van Brommelen, Swier en Wijnandsrade. Met deze bonte en humoristische optocht, die te doen gebruikelijk weer vele deelnemers en kijkers trok, sloten de Veldkretzers een druk en bijzonder geslaagd jubileumseizoen af.

Filmdag

Op zondag 3 maart organiseerde de Film-, Foto- en Videogroep '76 haar jaarlijkse filmdag in het plaatselijke gemeenschapshuis.

In het jaaroverzicht over 2000 stonden de cineasten van deze vereniging bij een breed scala aan lokale onderwerpen stil, zoals het 50-jarig jubileum van de LVB-Wijnandsrade, de opening van een

Sleuteloverdracht in het gemeentehuis van Nuth.

kindercrèche, eierrapen in Swier, de brigadiers van de St. Stefanusschool en uiteraard het bliksembezoek van prinses Maxima en kroonprins Willem Alexander aan Wijnandsrade.

Kegelen

Kegelclub Bous D'rop bestond begin 2002 35 jaar. Bij gelegenheid van dit 7de lustrum hield deze bloeiende vereniging een receptie in café I Gen Dörp.

De jubilarissen Wiel Knubben, Math Kusters en Harrie Palm werden op deze feestavond uitgebreid in het zonnetje gezet.

Vierde lustrum heemkundevereniging

Bij gelegenheid van ons 20-jarig bestaan hebben wij in de loop van de maand maart de tentoonstelling 'Wijnandsrade toen' georganiseerd en het heemkundig boekwerk 'Wijnandsrade, de parel van Zuid-Limburg' uitgegeven. De tentoonstelling werd door meer dan 600 betalende gasten bezocht en het boek is inmiddels aan meer dan 400 mensen verkocht.

Op 15 maart hebben wij, tijdens de opening van de tentoonstelling en de publiekspresentatie van het boek, aan oud-burgemeester Cox de oorkonde overhandigd, behorende bij het erelidmaatschap van onze heemkundevereniging. Dit als blijk van waardering voor zijn jarenlange enthousiaste inzet voor het plaatselijke cultuurgood en de regionale folklore.

Koninklijke onderscheidingen

In het afgelopen jaar mochten onze plaatsgenoten Emile Steins, Lodewijk Gijzen en Jan Bemelmans alsmede ons bestuurslid Henk van Malkenhorst een koninklijke onderscheiding ontvangen, als officiële erkenning voor hun jarenlange verdiensten voor de plaatselijke gemeenschap. Naar aanleiding van zijn 60-jarig jubileum als koster van de St. Stephanuskerk werd Emile Coenen geëerd met de benoeming in de orde van Sint Sylvester, een hoge pauselijke onderscheiding die maar een paar keer per jaar wordt uitgereikt om leken te eren die actief zijn in het uitdragen van het geloof.

Bij deze onderscheidingen stonden wij uitgebreid stil in bulletin nummer 29.

Koninginnedag

Op dinsdag 30 april was het burgemeester Cortenraad sportpark het toneel van een druk bezocht feestprogramma, georganiseerd door de Oranjevereniging in samenwerking met de koninklijk erkende fanfare St. Caecilia en de stichting TeHaVo.

Dodenherdenking

Sinds de onthulling van een gedenksteen voor de geallieerden, die in Wijnandsrade zijn gesneuveld, is het een traditie ter plekke op 4 mei een korte plechtigheid te houden. Deze dodenherdenking, die steeds drukker wordt bezocht, is een initiatief van de plaatselijke bevolking

Waarnemend burgemeester Nuytens.

en wordt jaarlijks door onze heemkundevereniging georganiseerd, in nauwe samenwerking met de leerkrachten en leerlingen van basisschool St. Stefanus.

Om 18.00 uur begon in de St. Stephanuskerk een gebedsdienst, waarin het gemengd kerkelijk zangkoor St. Caccilia bijpassende gezangen ten gehore bracht en kinderen van groep 8 van de basisschool, de voorzitter van Scouting Wijnandsrade alsmede een bestuurslid van onze heemkundevereniging gedichten voordroegen. Na afloop van de gebedsdienst vond bij de gedenkplaat aan de kerkhofmuur een korte plechtigheid plaats, waarin onder andere waarnemend burgemeester Nuytens en een bestuurslid van onze heemkundevereniging het woord voerden. De plechtigheid werd traditioneel afgesloten met The Last

Post, 2 minuten stilte, een bloemenhulde en het Wilhelmus. Tijdens de plechtigheid bij de gedenksteen verzorgde Scouting Wijnandsrade een erewacht¹.

Een van de voordrachten tijdens de dodenherdenking:

‘Wij kunnen houden van wat wij zijn, zonder te haten wat en wie wij niet zijn’, aldus Kofi Annan, secretaris-generaal van de Verenigde Naties, aan wie eind vorig jaar de honderdste Nobelprijs voor de Vrede werd uitgereikt. In zijn dankwoord sprak hij behartigenswaardige woorden, die ook vandaag – op 4 mei 2002 – op hun plaats zijn. ‘Morgen zal in Afghanistan een meisje worden geboren. Haar moeder zal haar vasthouden en voeden, haar troosten en verzorgen, zoals elke andere moeder dat elders in de wereld ook zal doen. In deze meest fundamentele handelingen van de menselijke natuur kent de mensheid geen verschillen. Maar om vandaag de dag als meisje in Afghanistan te worden geboren, ligt eeuwen verwijderd van de voorspoed die een klein deel van de mensheid elders heeft bereikt. Ver van ons vandaan moeten de mensen onder omstandigheden leven, die menigeen van ons hier als onmenselijk zou beschouwen. Het lijkt wel of er sprake is van de geschiedenis van twee totaal verschillende planeten. Ik heb het nu over een meisje in Afghanistan, maar ik had het net zo goed kunnen hebben over een jongen of een meisje in Siërra Leone. Niemand lijkt zich vandaag de dag bewust te zijn van de scheiding tussen de werelden van de rijken en de armen. Maar niemand kan het zich nog permitteren onwetendheid vol te houden over de prijs die de armen voor deze scheiding moeten betalen en wat de minder bedeelden dagelijks wordt ontnomen op het gebied van de menselijke waardigheid, fundamentele vrijheden, veiligheid, voedsel en opvoeding, zoals ieder van ons die hier heeft. En aan die prijs die zij moeten betalen kunnen zij zelf niks doen. Uiteindelijk zijn wij daar met z’n allen, in het noorden en het zuiden, in het oosten en het westen, zowel rijk als arm, man als vrouw van alle rassen en religies samen verantwoordelijk voor. Want vandaag de dag liggen de grenzen niet meer tussen de naties, maar tussen de machtigen en de machtelozen, tussen de vrijen en de geknechten, tussen de bevoorrechten en de vernederden. De twintigste eeuw was de ergste in de geschiedenis. Het idee dat één volk de waarheid in pacht heeft, dat er één antwoord is op alle kwalen van de wereld, dat er één oplossing is voor alle behoeften van de mensheid, heeft in alle tijden onzegbaar leed aangericht, vooral in de vorige eeuw. Maar velen dachten tegen het einde daarvan dat wereldvrede en welvaart voor iedereen bereikbaar was. De aanslagen op 11 september in New York en Washington hebben hen evenwel uit die droom geholpen. Wij zijn het derde millennium binnengegaan door een poort van vuur. Maar vandaag, nu wij beter inzien wat er op 11 september is gebeurd en wat daar allemaal op volgt, moeten wij ons ervan bewust zijn dat de mensheid niet te verdelen is en dat wij aan elkaar verbonden zijn door leed en door welvaart. Als wij tekortschieten bij het

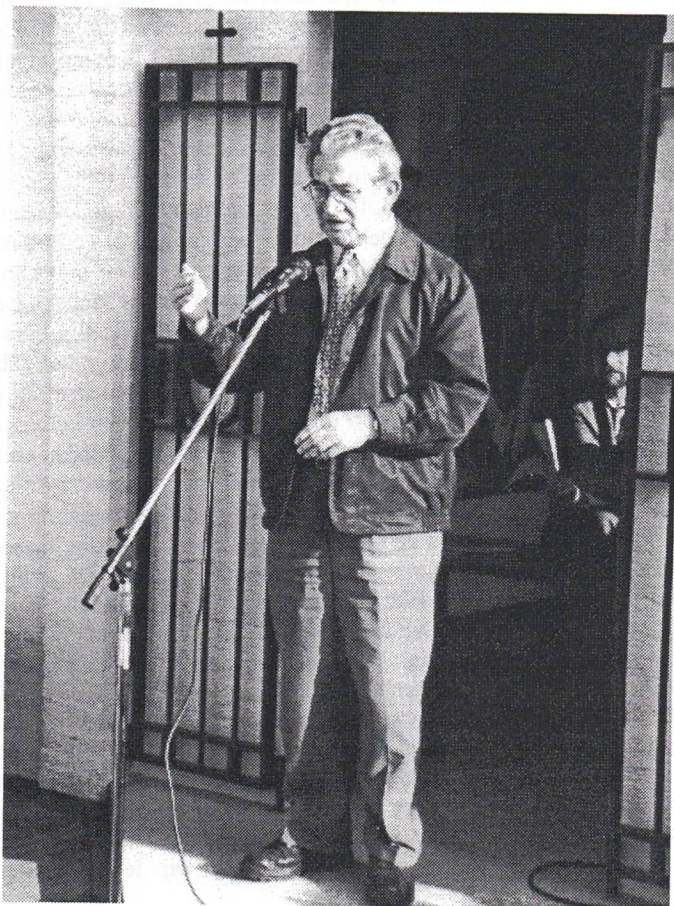
¹ Scouting Wijnandsrade hield op 1 januari 2003 op te bestaan.

beschermen van de waardigheid van één leven, eindigt het maar al te vaak in rampspoed voor veel landen. Wij moeten meer dan ooit de omstandigheden verbeteren van al die individuele mannen, vrouwen en kinderen, die de rijkdom en het wezen van hun staat of natie bepalen. En dan moeten wij beginnen bij dat pas geboren Afghaanse meisje'.

Kofi Annan

Bedevaart

Op zondag 5 mei vond inmiddels alweer voor de 129ste achtereenvolgende keer de bedevaart plaats van Wijnandsrade naar de basiliek van O.L. Vrouw van het Heilig Hart in Sittard. De meeste

Pastor Hausmans tijdens de jaarlijkse gebedsdienst nabij de Isidoruskapel.

deelnemers aan deze processie verplaatsen zich de laatste decennia met het openbaar vervoer of per auto naar het station van Sittard. Een select gezelschap legt de (heenweg van de) route sinds kort - naar oud gebruik - helemaal te voet af. Tengevolge van het slechte weer viel de belangstelling daarvoor deze keer wat tegen. De 37 deelnemers die de bedevaart te voet aflegden, vertrokken om 6.00 uur 's ochtends vanaf de St. Stephanuskerk, om zich na een wandeling van circa 16 kilometer in Sittard bij de andere deelnemers aan te sluiten.

Van daaruit trok de processie onder aanvoering van de koninklijk erkende fanfare St. Caecilia richting de Basiliek, alwaar om 10.30 uur een H. Mis werd opgedragen, opgeluisterd door het gemengd kerkelijk zangkoor van Wijnandsrade.

Gebedsdienst

15 Mei is de sterfdag van de Heilige Isidorus. Op die dag wordt wereldwijd zijn naamfeest gevierd. Sinds kort ook in Swier.

De beheersgroep van de Isidoruskapel en de buurtvereniging van Swier hebben het voornemen voortaan jaarlijks op deze dag nabij de plaatselijke kapel een sobere gebedsdienst te organiseren.

Handbalvereniging

Het eerste damesteam van handbalvereniging Wijnandia behaalde dit jaar het kampioenschap in de 1ste klasse afdeling Limburg en promoveerde voor het eerst in haar bestaan naar het provinciaal niveau.

Gouden priesterjubileum

Op 7 juli vierde oud-pastoor van der Zee zijn 50-jarig priesterjubileum.

Bij gelegenheid daarvan bood de plaatselijke gemeenschap hem een plechtige hoogmis aan en daaropvolgend een bijzonder druk bezochte receptie.

Antiek- en Folklorefestival

Op zaterdag 17 en zondag 18 augustus vormde kasteel Wijnandsrade alweer voor de 30ste achtereenvolgende keer het decor voor het Antiek- en Folklorefestival. Wat in 1973 nog vrij kleinschalig begon als een internationale Antiekbeurs is inmiddels uitgroeid tot een

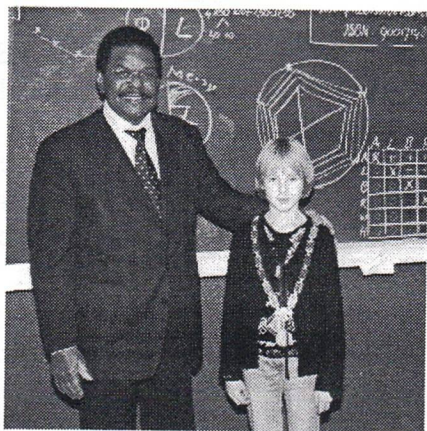
Sfeerimpressie.

gerenommeerd en druk bezocht evenement, met een telkens weer verrassend en aansprekend programma. De basis van dit festival wordt sinds jaar en dag gevormd door een hoogwaardige antiekbeurs en een kunstmarkt, aangevuld met regionale folklore, volkscultuur, oude gebruiken, bijzondere ambachten en de traditionele Limburgse bakunst. Erg in de smaak vielen deze keer een Limburgse wijn- en kaasproeverij alsmede de presentatie van een bijzondere regionale biersoort. Onder deze titel 'Limburg Allein' werd tijdens dit 6de lustrum een breed scala aan toppers gepresenteerd op het gebied van Limburgse luistermuziek, muziekgroepen, blaasmuziek, volkskunst en ambachten.

Het bezoekersaantal bedraagt jaarlijks gemiddeld 6.000 personen voornamelijk afkomstig uit Nederland, België en Duitsland.

Opstelwedstrijd

Sinds 1996 organiseert onze heemkundevereniging, in nauwe samenwerking met de leiding van de Sint Stefanusschool, een opstelwedstrijd voor de leerlingen van groep 8. Deze keer hadden de leerlingen, na een rondleiding in het kasteel van Wijnandsrade, de opdracht gekregen een - al dan niet spannend - verhaal te schrijven over deze historische locatie.

Prijsuitreiking door burgemeester Binderhagel.

Cyanne Bisschops kreeg voor haar opstel 'het kasteel van Wijnandsrade' de meeste punten en mocht uit handen van burgemeester Binderhagel de wisselbeker om de 'pater van der Zee-trofee' en een boekenbon van € 25,- in ontvangst nemen. De tweede prijs (een boekenbon van € 15,-) ging naar Tim Reuten voor zijn opstel 'Wijnandsrade, van modderhoop tot meesterwerk'.

Koninklijk erkende fanfare St. Caecilia

Op zondag 30 juni stond onze plaatselijke fanfare feestelijk stil bij haar 110-jarig bestaan. Als afsluiting van de jaarlijkse klankparade werden deze bloeiende vereniging en de 24 jubilarissen op die dag uitbundig gehuldigd.

Fanfare St. Caecilia won dit jaar tijdens het solistenconcours van Hulsberg de verenigingsbeker alsmede in Sittard het jaarlijkse Onderbankentoernooi. Als absoluut hoogtepunt mocht de koninklijk erkende fanfare van Wijnandsrade, onder leiding van dirigent Jan Kitzen, dit jaar de 1ste prijs in de ere-afdeling en daarmee de promotie naar de superieure afdeling vieren.

Vrouwenvereniging

Na het opheffen van de Limburgse Vrouwen Beweging (LVB), afdeling Wijnandsrade ging op 1 september een nieuwe plaatselijke vrouwenvereniging van start.

Onder de naam 'Vrouwen in Beweging' hebben de initiatiefneemsters zich voorgenomen om voor de leden - los van de koepelorganisatie LVB - regelmatig activiteiten te organiseren, zoals excursies, wandelingen, lezingen en cursussen.

Waterbuffels

De landinrichtingcommissie Centraal Plateau heeft op een viertal plaatsen op het grondgebied van de gemeente Nuth regenwaterbuffels aangelegd, waaronder in Wijnandsrade achter de Vinkerweide. Met behulp van deze buffers wordt beoogd de omgeving beter te beschermen tegen wateroverlast. De buffer achter de Vinkerweide is ter hoogte van de Achterweide aangelegd, met name om dit droogdal te ontzien van erosie- en wateroverlast.

Het aanleggen van deze waterbuffels is een uitvloeisel van een convenant dat is gesloten tussen de provincie, een aantal gemeenten,

het waterschap en de LLTB. De komende jaren worden er binnen het Landinrichtingsgebied Centraal Plateau (dat grote delen van de gemeenten Beek, Meerssen, Nuth, Schinnen, Valkenburg en Voerendaal omvat) in totaliteit 49 nieuwe regenwaterbuffels aangelegd.

Veldrit

Op zaterdag 19 oktober organiseerde de buurtvereniging van Swier, in nauwe samenwerking met de atletiekvereniging AVON uit Heerlen voor het 2de achtereenvolgende jaar een veldloop over de paden rondom de plaatselijke Isidoruskapel. Op zondag 20 oktober vonden, inmiddels alweer voor het 4de achtereenvolgende jaar, ter plaatse veldcrosswedstrijden plaats. Tijdens deze veldritten, die onder auspiciën van de KNWU en de NWB werden verreden, streden de deelnemende wielrenners voor het Gerrit Scholte klassement en de MTB-crossers om de Peter Dahmen Cycling Cup.

Beide wedstrijden zijn een initiatief van ons oud-bestuurslid Hub Ritzen, die op 17 augustus 2002 plotseling overleed.

Schenkeningen

Regelmatig ontvangt onze heemkundevereniging schenkingen, die wij verantwoord beheren en tijdens onze periodieke tentoonstellingen exposeren.

In het afgelopen jaar werd onze collectie onder andere uitgebreid met enkele landbouw- en brandweerwerktuigen, een oude rangeerlamp en een complete set mijnwerkerskleren. Daarnaast mocht onze vereniging schenkingen ontvangen van de voormalige Limburgse Vrouwen Beweging (LVB) afdeling Wijnandsrade, van de inmiddels ook opgeheven Volkstuindersvereniging alsmede een donatie van ons nieuwe erelid Zef Marell, te besteden aan het onderhoud van de Lourdesgrot van Wijnandsrade en het plaatselijke wegkruisen en –kapellenbestand.

Thei Bindels

Lourdesgrot Wijnandsrade.

Algemene ledenvergadering

Op maandag 17 februari 2003 vond de jaarlijkse algemene ledenvergadering van onze heemkundevereniging plaats. Circa 70 leden mochten die avond in het gemeenschapshuis van Wijnandsrade worden begroet.

De vergadering werd geopend met een minuut stilte, ter nagedachtenis aan onze leden Jo Driessen, Philip Extra, Martin Meessen, Zef L'Ortye en Hub Ritzen, die in 2002 overleden.

Tijdens de vergadering werd een overzicht gegeven van de belangrijkste verenigingsactiviteiten van het achterliggende jaar en werd aan de aanwezige leden de gelegenheid geboden suggesties in te brengen voor toekomstige initiatieven.

Naar aanleiding van een voorstel van Jos Linssen zal de komende tijd de levensvatbaarheid worden onderzocht van een genealogische werkgroep. Jos zal daarbij zelf het voortouw nemen (zie ook elders in dit bulletin).

De al langer bestaande werkgroep archeologie is op zoek naar enkele enthousiaste vrijwilligers, die willen meehelpen de activiteiten op dit gebied wat meer gestructureerd op te pakken. Geïnteresseerden kunnen zich aanmelden bij onze bestuursleden Arnold de Haas of Jack Jetten.

Naar aanleiding van een vraag over de oude archieven van Wijnandsrade schetste Jack Jetten de huidige stand van zaken op dit gebied, inclusief de recente overdracht van de oude gemeente-archieven van Nuth (inclusief die van Wijnandsrade) naar het Thermenmuseum in Heerlen. In dit bulletin staan wij uitgebreid bij dit onderwerp stil.

Het bestuur heeft op verzoek van Rineke Marell contact opgenomen met de gemeente Nuth over een hoog nodige opknapbeurt van het plaatselijke Barbarabeeld. De gemeente heeft toegezegd hiervoor in het voorjaar zorg te zullen dragen.

Henk van Malkenhorst gaf een korte toelichting op de exploitatierekening over 2001 en 2003, waaruit bleek dat wij als

vereniging op het ogenblik goed bij kas zitten. Onze vereniging telde op 1 januari 2003 206 leden en is daarmee – voor zover bekend – een van de grootste heemkundevereniging van Limburg.

De exploitatierekeningen over 2001 en 2002 werden na een positief advies van de kascontrolecommissie - bestaande uit Herman Brand en Lou Houtvast - akkoord bevonden, waarna de penningmeester werd gedechargeerd. De kascontrolecommissie sprak haar waardering uit voor de zorgvuldig en toegankelijk verzorgde boekhouding en ledenadministratie.

De kascontrolecommissie voor het volgende jaar zal bestaan uit de heren Herman Brand en Lambert Driessen².

De reglementen van onze vereniging schrijven voor, dat de zittende bestuursleden na verloop van tijd dienen af te treden. Per 1 januari 2003 waren Tonie Bloebaum-Habets, Jack Jetten en Jan van der Zee aan de beurt. Alle drie stelden zich opnieuw verkiesbaar en werden met algemene stemmen herkozen. Arnold de Haas mocht tijdens de vergadering als nieuw lid aan het bestuur worden toegevoegd. Hij gaat zich binnen het bestuur de komende tijd met name richten op de archeologie en de technische ondersteuning van de werkgroep wegkruisen en -kapellen.

Het bestuur van onze heemkundevereniging heeft onlangs besloten Zef Marell uit Treebeek tot erelid te benoemen; dit op grond van zijn verdiensten voor de heemkundevereniging en de gemeenschap van Wijnandsrade. Deze verdiensten hebben vooral betrekking op het in ere herstellen van de in verval geraakte Mariagrot van Wijnandsrade (waarschijnlijk de oudste Lourdesgrot op Nederlands grondgebied) en zijn financiële steun aan onze heemkundevereniging, met behulp waarvan het ons ook in de toekomst mogelijk wordt gemaakt op een verantwoorde wijze zorg te dragen voor het onderhoud van de

² Tijdens het onderzoek van de exploitatierekening over 2000 heeft de toenmalige kascontrolecommissie vragen gesteld over de hoogte van de gemeentelijke subsidie in de afgelopen jaren. Bij de commissie bestond de indruk dat te weinig subsidie was uitgekeerd. Uit een afstemming van onze penningmeester met de gemeente Nuth is gebleken, dat aan ons een bedrag van € 619,40 te weinig is uitbetaald. Met dank aan de toenmalige kascontrolecommissie (bestaande uit de heren Eppo Brongers en Lou Houtvast) is dat bedrag inmiddels op onze rekening gestort.

Lourdesgrot en de andere religieuze landschapsmonumentjes van Wijnandsrade³.

Na afloop van de vergadering verzorgde oud-mijnwerker Joep Jung uit Landgraaf een diapresentatie, waarin hij gedetailleerd inging op de sluiting en afbraak van de Oranje Nassau mijnen. In zijn presentatie portretteerde hij met behulp van uniek fotomateriaal de 4 Oranje Nassau mijnen, waarop tot in de 2de helft van de vorige eeuw duizenden mannen hun dagelijks brood hebben verdiend. Hij belichtte daarin met name de sluiting en afbraak van de vestigingen van deze particuliere mijn en alles wat daarbij goed en niet goed is gegaan. Aanvullend ging hij in op een recent onthuld monumentje, ter herinnering aan de in Zuid-Limburg omgekomen mijnwerkers. In zijn presentatie gaf hij een indringend beeld van de sluiting en afbraak van dit eens zo bloeiende mijnbedrijf, waarop ook vele inwoners van Wijnandsrade en omringende dorpen hebben gewerkt.

Wiel Oehlen

³ Zoals bekend worden al onze ereleden telkens in ons bulletin vermeld. Het is verheugend dat dit aantal blijft toenemen. De lijst met ereleden is inmiddels evenwel zo lang geworden dat ons bestuur onlangs heeft moeten besluiten, dat de namen van onze ereleden voortaan tot 5 jaar na hun overlijden in onze bulletins zullen worden vermeld. Zij blijven daarna uiteraard wel tot in lengte van dagen in onze statuten en archieven als erelid geregistreerd.

De archieven van Wijnandsrade

Deel 4

Vervolg van en aanvulling op de artikelen in bulletin nummer 6 (1984), pagina 129 - 133, nummer 7 (1985), pagina 154 - 163 en nummer 8 (1986), pagina 196 - 199

De archieven van en over Wijnandsrade zijn tegenwoordig enerzijds gemakkelijker te raadplegen dan voorheen, anderzijds moet men er vaak meer moeite voor doen om de oorspronkelijke stukken in te mogen zien dan wel te raadplegen. Met het eerste bedoel ik natuurlijk de opkomst van internet waarop veel informatie beschikbaar is, zoals volledig uitgewerkte stambomen van families die eertijds in ons dorp hebben gewoond (zie bijvoorbeeld de familie Erens, Snackers, Linssen, Luijten en Latten). Ook zijn er de laatste jaren veel publicaties in boekvorm verschenen (zie bijvoorbeeld de familie Waelen, L'Ortye en Schiffelers), die de studie vergemakkelijken.

Moeilijker is dat de in rijks-, provinciale en gemeentearchieven opgeborgen stukken alleen te raadplegen zijn tijdens openingsuren overdag en dikwijls niet naast de deur liggen. Bovendien is het maken van kopieën vaak duurder en ingewikkelder. Toch garanderen de betere bewaaromstandigheden in een professioneel archiefdepot een duurzamer behoud van de stukken en dat moet voorop staan.

Een belangrijke ontwikkeling, waarbij ik zou willen stilstaan is de overbrenging van het gemeentearchief van Wijnandsrade naar het archiefdepot van het Stadsarchief Heerlen op 15 oktober 2002.

Dit archief werd direct na de gemeentelijke herindeling van 1 januari 1982 overgebracht naar de archiefbergplaats in het gemeentehuis van Nuth. Het is in de daaropvolgende 21 jaar aangevuld, maar van een nadere ontsluiting is geen sprake geweest. Zo werden de archieven van Nuth, Hulsberg en Schimmert in de jaren 80 door de heer W. van Mulken van de dienst Inspectie der archieven in Limburg geïnventariseerd en ontsloten, maar bij dat van Wijnandsrade werd steeds uitgegaan van de inventarisatie die in 1943 te Maastricht was uitgevoerd door de toenmalig wetenschappelijke archiefambtenaar der

2de klasse J.S.A. Delahaye (1915-1987) onder supervisie van Dr. G. Panhuysen, Rijksarchivaris in Limburg en belast met de inspectie. Ik kom daar hierna nog op terug.

Vanaf eind 2002 zijn dus de historisch archieven van de gemeente Nuth ondergebracht in de archiefdepots van het Stadsarchief Heerlen. Het betreft de archieven van de gemeente Nuth (1650-1933), de voormalige gemeente Wijnandsrade (1796-1943), de voormalige gemeente Schimmert (1782-1935) en de voormalige gemeente Hulsberg (1776-1953). Daarnaast hebben ook de registers van de burgerlijke stand tot 1900, de bevolkingsregisters tot 1940 en de collectie microfiches genealogie een plaats gevonden in het Stadsarchief. De archivering van verleende bouwvergunningen bleef echter in Nuth.

Vanaf genoemde datum moet men dus voor historisch, genealogisch of wetenschappelijk onderzoek in de archieven van Nuth naar Heerlen, waar het Stadsarchief is gevestigd in de Coriovallumstraat 9.

Met de overbrenging naar het Stadsarchief Heerlen is het cultuurhistorisch erfgoed van Nuth, vastgelegd in vele archiefstukken, beschikbaar voor een veel breder publiek van geïnteresseerden dan voorheen. In de studiezaal is men daar ook beter toe uitgerust dan in de hal van het gemeentehuis in Nuth. De inventarissen staan ook op internet (www.stadarchiefheerlen.nl).

In het historisch archief van de voormalige gemeente Nuth treft u onder andere een kleine verzameling archiefbescheiden van de voormalige gemeente Vaesrade aan, onder andere het meet- en schatboek van Vaesrade van rondom 1775. In het archief van de voormalige gemeente Hulsberg vindt u onder andere stukken over de grensscheiding tussen Klimmen en Hulsberg uit 1920, het register van houders van hondenkarren uit 1911 en het leggerboek van het kerspel Hulsberg uit 1776. De voormalige gemeente Schimmert heeft in 1899 aan de heer J.L. Bouwens een hinderwetvergunning verleend voor een stoomketel en in 1891 is er een reglement vastgesteld voor de cursus hoefbeslag. In dit archief is een schrijven te vinden van de prefectuur, dat een klacht over de pastoor door de burgemeester ongegrond is verklaard en een besluit van de gouverneur waarin hij hierover zijn ongenoegen te kennen geeft (1809, 1815). In het archief van de

Ondertekening van de overdrachtsovereenkomst.

voormalige gemeente Wijnandsrade zijn stukken opgeborgen van de restauratie van Kasteel Wijnandsrade, de vernieuwing van de Brommelermolen en de aansluiting van Nythuizen op het elektriciteitsnet in 1929.

De overbrenging van de historische archieven van de gemeente Nuth naar het Stadsarchief Heerlen maakte deel uit van een samenwerkingsovereenkomst tussen beide gemeenten, waarin afspraken zijn gemaakt over het beheer van archieven. Deze werd tijdens een minisymposium op donderdagavond 14 november 2002 getekend door burgemeester Headley Binderhagel van Nuth en wethouder Frans Hol van Heerlen. Gastheer was de stadsarchivaris

R.J. van Slooten. Tussen de aanwezigen bevonden zich ook enkele bestuursleden van de Heemkundevereniging Vrienden van Wijnandsrade, die bij genoemd stadsarchief een prima entree hebben. In de toekomst zal moeten blijken of de afstand tot Heerlen (en de geringe parkeermogelijkheden aldaar) een belemmering zal gaan betekenen bij het historisch onderzoek, temeer daar wij voor archiefonderzoek van vóór 1795 al zijn aangewezen op het Rijksarchief Limburg (St. Pieterstraat 7 in Maastricht)⁴ en voor het vroegere archief van de vrijheerlijke familie Von (dem) Bongart op het Hauptstaatsarchiv te Düsseldorf (BRD)⁵.

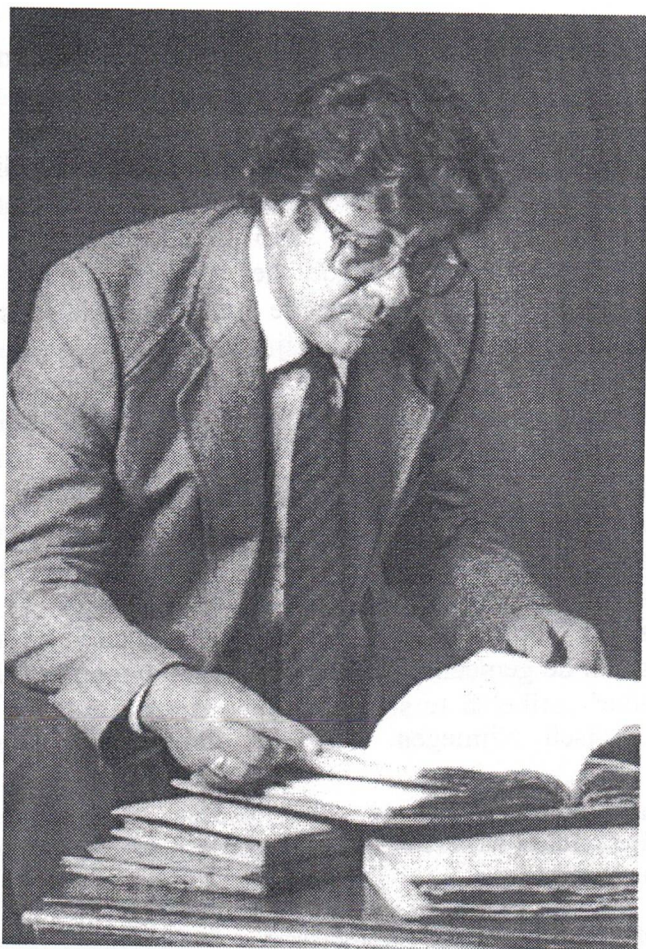
Over het archief van de gemeente Wijnandsrade heb ik in mijn eerste artikel over dit onderwerp geciteerd uit het voorwoord van de heer Delahaye.

Maar eerst het curriculum vitae van deze archivaris, die later nog opmerkelijke publicaties heeft gedaan. Johannes Stephanus Albert Delahaye werd op 18 oktober 1915 in Klimmen bij Valkenburg (Limburg) geboren. Hij volgde het gymnasium bij de paters Montfortanen in Schimmert waar de wereld van de klassieken voor hem werd geopend. Hij vervolgde zijn studie op het grootseminarie in Oirschot (Noord-Brabant). Deze studie was voor hem een overweldigende wereld van wijsbegeerte, bijbelstudie, moraal, kerkgeschiedenis en liturgie. Kortom een confrontatie met de rijkdommen van de Kerk. Omdat hij na een aantal jaren zijn priesterroeping niet meer zag zitten, begon hij in 1940 met de studie archivariaat. In 1943 – het jaar waarin hij het archief van Wijnandsrade inventariseerde – werd hij benoemd tot gemeente-archivaris van Kerkrade. In 1946 volgde zijn benoeming tot adjunct-archivaris van de gemeente Nijmegen. In 1955 begon Delahaye in ‘De Gelderlander’ artikelen te schrijven over zijn twijfel met betrekking tot Karolingisch Nijmegen. Karel de Grote had volgens Albert

⁴ De openingstijden zijn: maandag 13 - 17 uur; dinsdag – vrijdag 9 - 17 uur; zaterdag 9 - 15 uur. Het verdient aanbeveling vooraf stukken te reserveren per e-mail info@rijksarchief limburg.nl.

⁵ Het archief van de familie Von (dem) Bongart zu Paffendorf is te vinden in het Altes Archiv (Herrschaften), Urk. 1771, Akten 1400 1263-1865, Verweis: Findbuch 110.24.

Delahaye zijn palts niet gebouwd op het Valkhof in Nijmegen. Waar in de bronnen sprake is van Noviomagus is volgens Delahaye altijd de Franse stad Noyon (Noviomagus) bedoeld. Voornoemde publicaties riepen veel weerstand op. Zijn wetenschappelijke integriteit werd in twijfel getrokken, hij werd publiekelijk afgeblaft en als een man van 'geen niveau' aan de dijk gezet. Juist dergelijke aantijgingen inspireerden een gedreven man als Delahaye zijn werk af te maken. Dat verklaart tevens ook de harde toonzetting van zijn taalgebruik in de vele publicaties, die na zijn Nijmeegse periode zijn verschenen met betrekking tot de talrijke mythen in 'onze' Vaderlandse geschied-

Albert Delahaye (foto: Van Hassel, Zundert).

schrijving. In 1957 werd Delahaye benoemd tot archivaris van het streekarchivariaat 'Nassau-Brabant' in westelijk Noord-Brabant. Zijn vrije tijd besteedde hij volledig aan zijn onderzoek in Noordwest-Frankrijk. Delahaye wist absoluut zeker dat hij in Noord-Frankrijk het juiste gebied te pakken had waarop de vele door hem bestudeerde bronnen, nodig voor zijn historisch-geografische studies over het eerste millennium, betrekking hadden. De gemeenteraad van Tournehem-sur-la-Hem (Frankrijk) heeft Delahaye in 1978 benoemd tot ere-archivaris op grond van zijn grote verdiensten voor Tournehem, waar destijds Willibrord als bisschop van Traiectum zetelde. Albert Delahaye, onlangs in een Frans tijdschrift betiteld als de 'Galileo Galilei van de 20ste eeuw, woonde vanaf 1957 tot zijn dood in Zundert (Noord-Brabant). Hij stierf op 19 januari 1987 in Breda, maar is begraven in zijn geboorteplaats Klimmen⁶.

In 1986 werd de Stichting Albert Delahaye opgericht, die zich ten doel stelt het gedachtegoed van Albert Delahaye uit te dragen en zijn baanbrekend werk voort te zetten, door middel van de publicatie van zijn nagelaten manuscripten met betrekking tot de oudste historisch-geografische bronnen. Door deze stichting zijn er verschillende publicaties uitgegeven, welke onder andere worden opgesomd in een eigen website (<http://home.concepts.nl/~delahaye/welcome.htm>).

Omdat hier niet iedereen over kan beschikken, citeer ik Delahaye uit de 'Geschiedenis van het archief Wijnandsrade, dat ook via internet is te raadplegen op de site van het stadsarchief.⁷

'Het Archief van de Heerlijkheid Wijnandsrade berustte eertijds gedeeltelijk op het Kasteel gedeeltelijk in het 'Panhuys', hetwelk de zetel was van het plaatselijk bestuur. Jammer genoeg is niet meer na te gaan welke gedeelten op beide plaatsen verbleven; wij kunnen dit enkel vermoeden. Een juistere kennis hieromtrent zou ons zeker aanwijzingen gegeven hebben tot beter begrip der bevoegdheden van den Heer en van plaatselijk bestuur en Schepenbank.

In de 19de eeuw, toen de familie van Bongart meestal in het buitenland vertoefde, zal veel van het Heerlijk archief overgebracht zijn naar het stamslot der familie te Paffendorf. In 1916 kocht de heer Dupont te

⁶ Albert Delahaye was gehuwd met Frieda Maria Antoinetta Koene uit Maastricht.

⁷ Ik heb voor het gemak de oude spelling gemoderniseerd.

Heerlen het kasteel Wijnandsrade. Hij nam bezit van een gedeelte van het archief, dat in Wijnandsrade was bewaard gebleven en stond dit gedeelte in 1921 af aan het Rijksarchief in Limburg te Maastricht. Een ander gedeelte werd in bezit genomen door de familie Portz, afstammelingen van den laatsten rentmeester der kasteelgoederen. Dit gedeelte berust tegenwoordig nog in particulier bezit bij den heer Frans Portz te Wijnandsrade⁸. Hetgeen overgebleven is, kan ons slechts een zeer onvolledig beeld geven van het bestuur der vroegere heerlijkheid; temeer omdat pogingen, om het gedeelte dat nog in particulier bezit is in denzelfden inventaris te beschrijven, mislukt zijn. Van het eigenlijk archief der familie van Bongart, dat ongetwijfeld groot moet zijn geweest, is zeer weinig overgebleven. Van den anderen kant is een gedeelte van het archief der dorpen Paffendorf en Glesch in het archief der Heerlijkheid Wijnandsrade geraakt, waar deze aanwezigheid van uitermate gering belang is. In 1714 ontstond een geschil tussen de gemeente en de weduwe van Jan Coumans. Deze Coumans was enige jaren 'Collecteur'⁹ geweest van de Heerlijkheid en had de archieven van 1698 - 1708, die hij voor de uitoefening van zijn functie nodig had in zijn huis, het zogenaamde 'Panhuis'. Na zijn dood heeft de weduwe Coumans schijnbaar moeilijkheden gemaakt door schepenen en regeerders de toegang tot deze stukken te weigeren. Tenslotte deed het Leenhof van Valkenburg uitspraak en wees de archieven toe aan de schepenen en regeerders van Wijnandsrade, met de bepaling dat de weduwe Coumans te allen tijde toegang tot het archief zou blijven behouden. Dit is het enige, wat wij expliciet over het archief als zodanig vonden. In de inventaris, opgemaakt bij gelegenheid van bovengenoemde overname door de gemeente, wordt melding gemaakt van een vrij grote hoeveelheid stukken. Als wij letten op het geringe aantal jaren, tot welke deze inventaris beperkt is en de eenzijdigheid van deze stukken (namelijk het archief van de Schatheffer), moeten wij besluiten, dat er ontzaglijk veel is verloren gegaan. Zelfs van de stukken, in deze inventaris vermeld, is niet veel bewaard gebleven. Zodoende kan de 'Voorloopige Inventaris van het Archief der Heerlijkheid

⁸ Na diens dood is het op onverklaarbare wijze in bezit geraakt van de familie Mevis, thans woonachtig te Hulsberg.

⁹ Gemeente-ontvanger.

Wijnandsrade', die als bijlage achter de inventaris van het gemeentearchief is opgenomen, geen andere pretenties hebben dan een zwakke en gebrekkige afstraling te zijn van het eigenlijke archief van de Heerlijkheid Wijnandsrade.

Het archief der Gemeente Wijnandsrade, dat begonnen was in 1796, is ongeveer even gehavend tot ons gekomen. Bij de inventarisatie van 1943 is recht duidelijk gebleken hoeveel belangrijks verdwenen was. Gedeeltelijk ligt dit misschien aan het jammerlijke feit, dat kleine administratiën vele zaken mondeling hebben afgehandeld, hetgeen vooral een praktijk was van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste. Voor een groot deel echter is deze toestand te wijten aan de latere beheerders, voor wie de archiefstukken van voorgangers en van geheel afgedane en oude zaken vrijwel zonder betekenis waren.

Wij kunnen niet zeggen, dat de jonge Gemeente Wijnandsrade geen goed fundament gelegd zou hebben voor de verzorging van haar archief. Immers, bij de ambtsaanvaarding van de secretaris Andries L'Ortye op 14 augustus 1828 belooft deze, op verlangen van de gemeenteraad: 'dat ik voor de bewaring der archieven, registers en andere papieren tot de gemeentesecretarie behorend, behoorlijk zal zorg dragen'. Vermoedelijk heeft hij zijn belofte goed gehouden, want in 1830 stelde hij een uitvoerige inventaris op der stukken, die in de secretarie aanwezig waren. De stukken, hierin door hem vermeld, dagtekenen van circa 1796 tot 1830, terwijl deze inventaris door een latere hand is bijgehouden tot 1836. Wij schatten den omvang der stukken van deze inventaris op minstens drie meter. Hiervan zijn ongeveer twee of drie nummers bewaard gebleven, ter gezamenlijke dikte van circa 15 centimeter. Met dit nadelig saldo opent het gemeente-archief. De conclusies liggen voor de hand: de administratie zelf had de noodige zorg aan den dag gelegd: het gehele zoogenaamde Franse archief en het archief uit de periode van 1814 - 1836 werd met zorg bewaard. Het moet dus na 1836 verloren zijn gegaan. Een paar rollen van grondbelasting en enkele losse stukken is het enige, dat aan het verlies ontsnapt is'.

Een andere aanwijzing van nauwkeurig archiefbeheer rond 1830 vinden wij in de correspondentie-registers die in 1832 beginnen, na 1836 echter weer ontbreken. De registers van ingekomen correspondentie zijn weer aanwezig vanaf 1876, terwijl die van

verzonden correspondentie opnieuw beginnen in 1847. Hieruit kan men de vrij zekere conclusie trekken, dat de registers der ontbrekende jaren (namelijk van 1836, respectievelijk 1847 en 1876) wel hebben bestaan, maar verloren zijn gegaan. Het ontbreken van veel stukken uit de 19de eeuw moeten wij wellicht toeschrijven aan een catastrofe van latere datum. Deze gissing zal in het verder verloop van dit artikel tot uitdrukking worden gebracht.

Het archief werd in 1830 bewaard in een kast ter gemeentesecretarie. Waar deze secretarie gelegen was, hebben wij niet uit het archief zelf kunnen ontdekken. Tot circa 1860 is uit het gemeentearchief heel weinig overgebleven. Met het klimmen der jaren na 1860 wordt het archief langzaam aan omvangrijker; pas in 1924 komt het tot enigszins normale toestanden.

In 1875 werd een nieuw raadhuis gebouwd, gecombineerd met de school. Hier heeft een gedeelte van het archief een tijdlang berust op de bovenverdieping, waar de secretarie en de Raadzaal gelegen waren. Een geschikte plaats tot bewaring was niet aanwezig; het archief werd ondergebracht op de secretarie, de raadzaal en een kast op het portaal. Gedeelten van het hier aanwezige archief werden gebruikt als brandstof voor de kachel op de secretarie, zodat wij alvast één reden voor het verlies van archiefstukken kunnen aangeven. In deze tijd en later was het gewoonte, dat de functionarissen het lopend archief bij zich thuis hadden. Het moge gemakkelijk zijn geweest voor burgemeester, secretaris en ontvanger; bevorderlijk voor goed archiefbeheer was het niet. En enigszins vreemd doet het aan, dat het bureau van den Burgerlijke Stand gevestigd was in de keuken van de hoeve 'Laar' in de uiterste oosthoek van de Gemeente. Deze toestand heeft zich gehandhaafd tot circa 1924. Bij de eerste inspectie van het gemeente-archief in 1923 was door de toenmaligen Inspecteur op een en ander gewezen; in aansluiting hierop drongen Gedeputeerde Staten aan op ordening van het archief. In 1924 viel er daadwerkelijk een verandering voor in het archiefbeheer van de gemeente. 'De correspondentie werd per jaar bij elkaar gehouden; zoo deed men eveneens met de rekeningen en bijlagen. Naast deze grote groepen ontstond een dossierstelsel, dat, al was het niet volmaakt, toch goede gevolgen heeft gehad. Andere stukken echter, meest van vóór 1924, doch ook uit later tijd, geraakten in een verwarde verzameling, die opgeborgen werd in de kast van de secretarie'.

In 1928 werden de stukken, berustend bij Burgemeester Opfergelt, weer ten gemeentehuize gedeponoord. Reeds was de secretaris met een voorlopige ordening begonnen, die hij in 1929 voortzette. Bij zijn andere secretarie-werkzaamheden was dit feitelijk onbegonnen werk. In 1930, na het ingebruiknemen van de nieuwe school, werd het Raadhuis overgebracht naar de benedenverdieping, waar het vroegere schoollokaal tot secretarie, raadzaal en archiefruimte verbouwd was. Volgens getuigenis is bij deze verhuizing ontzettend veel van het archief verloren gegaan. Wij betwijfelen of er enige selectie is toegepast; wij vermoeden zelfs dat men hier te werk is gegaan op dezelfde manier als elders, wanneer een te haastige verhuizing van archieven plaats vindt; dat juist de oudste stukken vernietigd worden. Bij deze gelegenheid is opnieuw een deel van het archief verbrand.

In 1933 had de secretaris Drummen bij zijn ontslag al hetgeen hij in zijn woning te 'Laar' aan gemeentearchief bezat ten gemeentehuize gedeponoord. De nieuwe secretaris E. L'Ortye zette de ordening van het archief voort. Tot bewaarplaats diende een ruimte achter in het gemeentehuis, waar de stukken in onpraktische kasten opgeborgen waren en veel te lijden hadden van vocht. Bij de Inspectie van 1933 drong Dr. G. Panhuysen aan op een spoedige voorziening van dezen ongewenschten toestand. Bij de Inspectie van 1936 werden plannen gemaakt tot definitieve oplossing der moeilijkheden. Dit leidde uiteindelijk tot de bouw van een brand- en vochtvrije archiefbewaarplaats, die in 1939 werd voltooid. Het behoud van het archief was althans verzekerd. In aansluiting hierop werden plannen gemaakt tot ordening en inventarisatie van het archief door een deskundige. Dit kon eindelijk plaatsvinden in 1943. Hiertoe werd het archief op 23 juni 1943 naar het Rijksarchief in Limburg te Maastricht overgebracht, waar het geordend en geïnventariseerd werd. Eind oktober 1943 keerde het archief naar de Gemeente Wijnandsrade terug, waar het geplaatst werd in de archiefbewaarplaats.

Uiteraard vormen het oud-archief van de Heerlijkheid en Gemeente Wijnandsrade niet de enige bronnen van informatie. De archieven van de provincie, het bisdom en van de Lande van Overmaas bevatten ook veel interessants, alleen moet men dan wat degelijker zoeken.

Soms kom je bij toeval iets op het spoor, zoals in het archief van de Brabantse Commissarissen-Deciseurs (BCD) in het Gemeentearchief te Maastricht, waar processtukken staan over een schuldvordering van de heer van Wijnandsrade op de Heer van Terheijden (zijn zwager) uit de jaren 1690, 1691, 1700 en 1706. Jentis c.s hadden obligaties ten laste van de heer van Terheijden gerealiseerd op een kapitaal dat gevestigd was op het corpus van de stad Maastricht. De heer van Wijnandsrade maakte aanspraak op de helft van dit kapitaal. De stukken, die zich in een proceszak bevinden, bevatten ook nog een vordering van advocaat Van Buel en notaris De la Haije op de heer Van Wijnandsrade over hun honorarium in de procedure tegen zijn zuster. Ik kwam benoemingsbrieven van pastoors van onze parochie in de 17^e en 18^e eeuw tegen in het archief van het Bisdом Roermond. In het Franse archief van de provincie liggen enkele dossiers over de troebelen in Wijnandsrade tijdens de Franse tijd, die gedomineerd werden door het rebelse optreden van pastoor Van Westhoven tegenover de Fransgezinde burgemeester. Het aardigst zijn echter tot slot de schandaaltjes, die verborgen liggen in de archieven. In het jaarboek 1992 van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg (SHCL) te Maastricht trof ik er zo een aan¹⁰.

In 1832 – Wijnandsrade behoorde toen bij België – konden ongehuwde dienstmeisjes het zich niet veroorloven zwanger te raken. Zij waren voor het behoud van hun sociale en economische positie afhankelijk van een goede naam. Soms hadden ze er jaren over gedaan om bij hun werkgever een bepaald vertrouwen op te bouwen. Wanneer bleek dat ze in verwachting waren, verloren ze niet alleen hun eer, maar vaak ook hun inkomsten en hun huisvesting. Marie Agnes Lamby uit Wijnandsrade werd bijvoorbeeld ontslagen nadat haar werkgeefster ter ore was gekomen dat haar dienstmaagd ‘groot ging’¹¹ De spanning die was ontstaan door het verborgen houden van zwangerschap moet de paniecreactie hebben veroorzaakt, waarin het kind direct na geboorte werd vermoord. Na ontdekking werd niet

¹⁰ J.M. Glorie en R.L.M.M. Camps, Het is neet van mich, Kindermoord in het arrondissement Maastricht 1811-1841, Jaarboek WHCL, XXXVII (1992), pagina 53 - 69.

¹¹ RAL, NRA, inv. nummer 1362, dossier Marie Agnes Lamby en anne Christine Eggen, 1832.

alleen Marie Agnes maar ook haar moeder opgepakt wegens medeplichtigheid. Ze zou haar dochter, die na het ontslag weer bij haar was komen wonen, hebben geholpen hij het verheimelijken van de zwangerschap en bevalling en wellicht ook bij het doden van het kind. Moeder Lamby beweerde echter dat ze onschuldig was. Ze zou niet eens van de zwangerschap hebben geweten. Ze had gedacht dat Marie Agnes een verstopping had als gevolg van een onregelmatige menstruatie. Het tegendeel viel niet te bewijzen en moeder Lamby werd vrijgesproken¹².

In een volgend deel van deze serie zal nader worden ingegaan op de inhoud van een aantal gevonden archivalia en op de inmiddels aangelegde verzameling doodsprentjes, die een nieuwe werkgroep van de Vrienden van Wijnandsrade de laatste maanden heeft aangelegd.

Jack Jetten

¹² RAL, NRA, inv. nummer 1350: minuut van correctioneel vonnis, 5 juli 1832.

Werkgroep genealogie

Onlangs is een werkgroep genealogie opgericht, die zich als onderafdeling van onze heemkundevereniging gaat richten op gestructureerd stamboomonderzoek.

Bij de te ontwikkelen activiteiten zal zoveel mogelijk rekening worden gehouden met de ideeën en wensen van de afzonderlijke leden. Waar mogelijk zal onze heemkundevereniging de nieuwe werkgroep faciliteren. Interessante ontdekkingen zullen in ons bulletin worden gepubliceerd.

Vragen? Suggesties?

Neem contact op met Jos Linssen, Hellebroekerweg 7, 6363 AA Wijnandsrade (045 – 524 43 35). Bij hem kunt u zich ook aanmelden als lid van deze nieuwe werkgroep.

Mocht u in het bezit zijn van (oude) dodenprentjes, die op enigerlei wijze betrekking hebben op Wijnandsrade en die u bereid bent te laten kopiëren; neem dan contact op met Jos Linssen.

U krijgt uw prentjes (uiteraard) ongeschonden terug.

De redactie

Philip Willem Hendrik, Baron Von Bongard

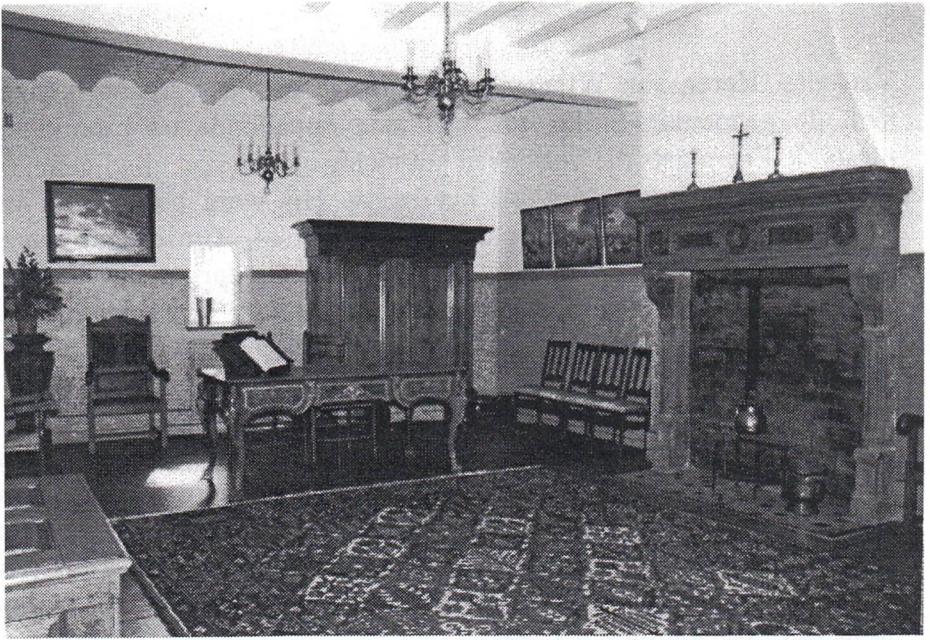
Een belangrijk Heer

Van alle 'Heren van Wijnandsrade' die we uit het verleden kennen nam de genoemde Philip een wel zeer opvallende en prominente plaats in. Een plaats die ver boven het locale niveau zou uitstijgen. Maar laten we aanvangen bij het begin. Hij werd geboren in het Kasteel van Wijnandsrade op 24 augustus 1644. Zijn ouders waren Johan Bernhard baron von Bongart en Johanna Margaretha, barones von Reuschenberg. Philip was hun vierde kind en eerste mannelijke nakomeling na de geboorte van drie meisjes. Na hem zouden nog twee meisjes en een jongen volgen.

Van Philips prille jeugd is niets bekend. Het eerste gegeven is dat hij op 21 jarige leeftijd in Leuven ging studeren; wat die studie inhield wordt niet vermeld. Na zijn studietijd (1665-1667) koos hij voor een militaire loopbaan en diende in het Regiment van Frans Adriaan Graaf van Schellart. Toen hij in 1673 ontslag nam uit de militaire dienst, had hij de rang van kapitein bereikt.

Na de dood van zijn vader op 8 augustus 1678 erfde Philip diens bezittingen en titels. Dat waren er heel wat: hij werd Heer van Wijnandsrade, Paffendorf, Glesch, Moersdorf, Essingen en Feltz. Voorts erfde hij de volgende titels en ambten: Erfbannerheer van Luxemburg en het graafschap Chiny, erfkamerheer van Gulik (het huidige Jülich), stadhouder en Ambtman te Kaster. Daarenboven werd hij nog Ambtman te Jüchen, hofraadsheer van de hertog van Neuburg en officier in een keizerlijk regiment.

In het jaar 1680 trouwde hij met Anna Maria barones von Bongart, een ver familielid (een achter-achter kleinkind van een broer van zijn overgrootvader). Zij noemde zich ook wel Agnes; wellicht vond zij die naam mooier. Het was wat men noemt een lucratief huwelijk, want na de dood van haar – enige - broer Karl Lothar Melchior von Bongart in 1664, had zij zijn bezittingen geërfd, die nu overgingen naar haar

De ridderzaal van kasteel Wijnandsrade.

echtgenoot Philip. Zo werd Philip ook nog Heer van Heyden, Terblijt, Bergerhausen en Nothberg.

Uit het huwelijk werden in de periode 1682 - 1699 maar liefs 11 kinderen geboren: 8 dochters en 3 zoons.

Door zijn vele bezittingen en titels, maar ongetwijfeld ook door zijn persoon, genoot hij steeds meer aanzien en vertrouwen bij de boven hem gestelde heersers in Europa. Vooral op diplomatiek gebied scheen hij bijzondere gaven te bezitten. De bekende historicus Joseph Strange schrijft in zijn *Genealogie der Herren und Freiherren von Bongart* dat Philips positie zeer beduidend was en dat de keurvorst van Mainz en in het bijzonder zijn Landsheer hem de belangrijkste taken toevertrouwden. Zo kreeg hij op 18 augustus 1689 van Johann

Wilhelm – Hertog van Gulik - de eervolle opdracht om naar Engeland te gaan, om daar onze Prins van Oranje, stadhouder Willem III en zijn vrouw Maria Stuart geluk te wensen, toen de inmiddels tot koning van Engeland benoemde Willem daar de regering overnam. Voorts kreeg hij instructies mee om er over bepaalde politieke- of handelszaken te onderhandelen. Door onbekende oorzaak werd de reis vertraagd, zodat die pas in het volgende voorjaar kon plaatsvinden. Mogelijk werd die vertraging veroorzaakt door het uitbreken van de Negenjarige Oorlog (1688 - 1697). Dat was de strijd van de Republiek der Verenigde Nederlanden, Engeland en de Duitse keizer tegen de veroveringszucht van Lodewijk de Veertiende van Frankrijk. De koning-stadhouder Willem III voerde daarin de leidende rol. In datzelfde jaar 1698 werd Keulen door de Franse troepen bedreigd. De hertog van Gulik kon zelf de stad niet te hulp snellen en zond daarom onze Philip von Bongart naar de maarschalk Von Schomberg. Daar moest hij trachten om van diens troepen enkele duizenden manschappen los te krijgen om daarmee het behoud van Keulen zeker te stellen. Philips overtuigingkracht had succes! De maarschalk stuurde een omvangrijke troepenmacht en liet daarvan 3.300 man de stad zelf binnentrekken. Daarmee werden niet alleen de Franse plannen onderbroken, maar werd ook tijd gewonnen om naburige plaatsen, door het aantrekken van meer troepen, beter te beschermen. Op 15 november 1689 steeg Philips aanzien wederom toen hij tot 'Chur-Pfältzischer Geheimrath' werd benoemd.

In het volgende jaar ging zijn uitgestelde reis naar Engeland alsnog door. Hij werd daar ontvangen door de koning-stadhouder en zijn vrouw en volbracht de hem opgedragen missie. Na terugkeer woonde Philip als hertogelijk afgezant het Haags Congres van 1690 bij. Daar werden nadere afspraken gemaakt over samenwerking en optreden tegen Lodewijk de Veertiende. In 1693 ging hij voor de tweede maal naar Engeland. Wat toen zijn opdracht was heb ik niet kunnen achterhalen.

De Negenjarige Oorlog eindigde met de Vrede van Rijswijk in een voor de Nederlanden en de bondgenoten gunstige zin. De Franse koning zon op wraak en zag deze vrede meer als een wapenstilstand om later de strijd met herwonnen kracht voort te zetten. Dat gebeurde ook, toen in 1702 de Spaanse Successie-oorlog uitbrak. De oorzaken

en achtergronden van deze oorlog zullen we hier achterwege laten; die vallen immers buiten het kader van dit artikel.

Aan Franse zijde streden Spanje, Beieren en aanvankelijk ook Savoye. Aan de zijde van de Nederlanden stonden Engeland en het Duitse keizerrijk. Weer was het Keulen waaraan Philip via diplomatieke kanalen bijstand verleende, toen de stad in 1702 door de Franse generaal Tallard met een artilleriebombardement werd bedreigd. Volgens Strange had Philips diplomatie echter tot gevolg dat zijn bezitting Moersdorf werd geplunderd en dat vervolgens Feltz, Essingen en Wijnandsrade door de Fransen werden geconfisqueerd. Plunderingen waren in die tijd aan de orde van de dag. Dat veranderde nauwelijks toen de Fransen later moesten terugtrekken en weinig gedisciplineerde Engelse troepen onder meer in Wijnandsrade werden ingekwartierd. De oorlog eindigde met de Vrede van Utrecht, waarna grote delen van het huidige Zuid-Limburg – dat officieel nog onder Spaans gezag had gestaan - Oostenrijks werden. Het zou Philip nog veel moeite kosten om via meerdere onderhandelingen zijn verloren bezittingen terug te krijgen. In 1710 verkocht hij Moersdorf en Feltz aan de kolonel der Cavalerie Max Carl, baron von Martial en diens vrouw Maria Anna barones von Baexem.

Tevoren was in april 1704 Philips vrouw in Wijnandsrade overleden. Hijzelf stierf op 9 augustus 1714 – eveneens te Wijnandsrade - twee weken voor zijn 70ste verjaardag.

Zijn zoon Joseph Clemens volgde hem op.

Literatuur

- Joseph Strange: *'Genealogie der Herren und Freiherren von Bongart'*; Cöln und Neuss 1866.
- E.H. Brongers: *'Geschiedenis van het Kasteel Wijnandsrade'*, 2^e herziene en aangevulde druk; Nuth 2001.

Eppo H. Brongers

Aanleg gasleiding

‘Waar in de grond wordt gewoeld, wordt altijd wel een archeoloog opgegraven’.

Een groot gedeelte van Zuid-Limburg werd in de 2de helft van het afgelopen jaar tijdelijk ontsierd door een brede strook afgegraven grond. Over een lengte van meer dan 20 kilometer kronkelde een 31 meter brede sleuf door het golvende heuvelland.

In opdracht van de Gasunie is eind 2002, tussen het verdeelstation van Schinnen en het grensstation van Bocholtz, een nieuwe gastransportleiding geïnstalleerd. De gasleiding heeft een diameter van 91,4 centimeter en een wanddikte van 11 millimeter. Zij is aangelegd naast de bestaande uit het begin van de jaren 70, waarvan de capaciteit steeds minder aan de vraag voldeed. De nieuwe gasleiding moet voor een verdubbeling van de capaciteit zorgen, met name omdat de Clauscentrale in Maasbracht van kolen op aardgas is overgeschakeld alsmede tengevolge van de toegenomen vraag vanuit Duitsland en Italië.

Het hele project is op initiatief van de Gasunie in nauw overleg met landelijke en regionale milieu-organisaties voorbereid en uitgevoerd, zoals het bureau Natuurbalans en de vereniging Das en Boom. Er is daarbij alles aan gedaan de natuur zoveel mogelijk te sparen, bijvoorbeeld door maximaal rekening te houden met dassenburchten en wijngaardslakken op de af te graven route. Met de werkzaamheden is in dat kader, op aangeven van de participerende natuurinstanties, in de maand juni - na het broedseizoen van de vogels - begonnen.

Na afloop van de werkzaamheden heeft de Gasunie er zorg voor laten dragen dat de afgegraven grond weer zo snel mogelijk in cultuur kon worden gebracht. In verband met het slechte weer is de teelaarde op sommige plekken pas in het voorjaar opnieuw aangebracht.

In het beekdal tussen Swier en Wijnandsrade heeft de Gasunie de leiding niet laten aanleggen door het graven van een sleuf, maar door

Werkzaamheden in het beekdal van Swier.

middel van een grootschalige en complexe boring. Aldus is de natuur rondom de Bissebeek en de Hulsbergerbeek zoveel mogelijk ontzien. Met een speciale boormachine heeft het personeel van de firma Smit Visser en Hanab daarvoor, over een lengte van ruim 730 meter, onder dit beekdal door een gat van circa 125 centimeter in doorsnede geboord. De maximale diepte van de boring bedroeg circa 19 meter. Medio oktober 2002 is de gasleiding tussen de buurtschappen Brommelen en Swier in het boorgat geschoven en tussen Hellebroek en Wijlandsrade – nabij de Uitleggersweg - er weer uitgetrokken.

‘Waar in de grond wordt gewoeld, wordt altijd wel een archeoloog opgegraven’. Vele archeologen en amateur-archeologen lieten zich deze uitgelezen kans niet ontgaan, om de graafwerkzaamheden dwars

door het Zuid-Limburgs heuvelland op de voet te volgen. En – na achteraf blijkt - niet voor niets.

De aanleg van de gastransportleiding heeft een aantal nieuwe archeologische vondsten opgeleverd, zoals sporen van nederzettingen uit de IJzertijd nabij Schinnen en Bocholtz. In het Nuther gehucht Grijzegrubben werd een ongeveer 40 centimeter dik grindfundament blootgelegd van 8 bij 11 meter, waarop vermoedelijk een loods of een opslagruimte heeft gestaan. De opgravingen nabij Grijzegrubben zijn door de archeologische faculteit van de Vrije Universiteit van Amsterdam onderzocht. De exacte herkomst is vooralsnog onduidelijk. De onderzoekers achten het niet uitgesloten, dat het gebouwtje onderdeel heeft uitgemaakt van een Romeinse villa. Mogelijk heeft daar een waterput bij gelegen. De archeologen baseren dit laatste vermoeden op verkleuringen in de grondlagen, die zij hebben aangetroffen.

Behalve deze sporen van nederzettingen werden er langs de route van de nieuwe gasleiding diverse losse vondsten gedaan, zoals scherven, bewerkte vuurstenen en muntjes.

De aanleg van de nieuwe gastransportleiding werd begeleid door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek uit Amersfoort. Naast een team van professionele archeologen werden de graafwerkzaamheden geïnteresseerd gevolgd door een legertje van amateur-archeologen.

Alle archeologisch interessante vondsten zijn inmiddels voor nader onderzoek en datering naar het Archeologisch Diensten Centrum in Bunschoten doorgeleid. Het college van de gemeente Nuth is voornemens in het gemeentehuis een vitrine in te richten met foto's van de opgravingen in Grijzegrubben en een kleine selectie uit de archeologische vondsten op het plaatselijke grondgebied.

Wiel Oehlen

Opgravingen in Grijzegrubben
1548

Minderbroeders vierden jubileum in Wijnandsrade

Vereniging van oud-studenten

WIJNANDSRADÉ, 17 Aug. (Eig. red.) — In Wijnandsrade vierden de paters Minderbroeders Conventuelen (en niet de Ongeschoeide Carmelieten, zoals wij in een reportage over de scheidende burgemeester Opfergeldt abusievelijk schreven) Zondag het zilveren bestaansfeest van het Christus Koningcollege. Dit feest werd ingezet met een plechtige hoogmis van dankbaarheid, welke de gardiaan, pater Theodardus, met assistentie van de oud-studenten pater Erens als diaken en drs. Moonen als subdiaken in de collegekapel opdroeg.

Na deze kerkelijke viering stond op de binnenplaats van het klooster de fanfare „St. Caecilia” van Wijnandsrade klaar om een muzikale hulde te brengen. De fanfare had talrijke inwoners van Wijnandsrade meegebracht die de paters met het zilveren jubileum kwamen gelukwensen. Tijdens de receptie, waarbij recipieerden pater Matheus, secretaris van de provincie, pater Theodardus, Gardiaan, en de paters Stenislus en Godefridus, Definitoren, memoreerde burgemeester Opfergeldt in welgekozen woorden het zegenrijke werk, dat de paters in Wijnandsrade en vanuit Wijnandsrade hebben verricht. Onder degenen die kwamen gelukwensen behoorden, behalve de burgemeester met de beide wethouders, pastoor Dekkers van Wijnandsrade, pater Bollen van 't missieseminarie te Aalbeek, burgemeester Starmans van Nuth met echtgenote, leden van het kerkbestuur en afgevaardigden van plaatselijke verenigingen.

Na de receptie zorgde het gemengd koor „Orpheus” uit Nuth voor een prettige verrassing. Onder leiding van de heer Driessen gaf dit koor, dat iets langer dan een jaar geleden werd opgericht, een uitstekend middagconcert, waarop o.a. een zangstuk van de dirigent werd gezongen.

Met de viering van dit jubileum ging gepaard het bijeenkomen van een aantal oud-studenten van het Christus-Koningcollege, die 'n oud-studentenvereniging hebben opgericht. De reünisten werden aan de grens van de gemeente door de fanfare „St. Caecilia” afgehaald en naar hun oude college gebracht. De Zaterdagavond werd in gezellig samenzijn doorgebracht op „De Berg”, waar de Thahytti Hawaiians voor muzikale omljsting zorgden.

Zondagochtend hielden de oud-studenten een vergadering, waarop de heer Eug. van Wersch uit Terwinselen tot voorzitter-secretaris van de Oud-Studentenver. werd gekozen. Voor deze reünie had Sjeff Gieskens een artistiek programma getekend.

LS 10-D-1953

6127

Wijnandsrade helpt Roemeens dorpje

Sinds medio 1999 is in Wijnandsrade een werkgroep actief, die zich inzet voor het welzijn van de bevolking van het Roemeense dorpje Moneasa. De plaatselijke lagere school staat bij de acties vanuit Wijnandsrade centraal.

De werkgroep is in het leven geroepen door Cor van Haren, in het dagelijks leven werkzaam bij de Zorggroep Meander te Kerkrade. Hij heeft zich bij zijn initiatief laten inspireren door zijn voormalige directeur, drs. Jo Sampermans, die in de achterliggende jaren al diverse aansprekende projecten in Roemenië heeft gerealiseerd.

Roemenië

‘Wij zijn hier inmiddels zo gewend geraakt aan onze welvaart dat wij ons eigenlijk niet meer realiseren dat er in Europa nog vele miljoenen mensen dag in dag uit in grote armoede moeten leven’, aldus Cor van Haren, die de warme belangstelling van zijn actiegroep voor Roemenië nader toelicht.

‘Met name in Roemenië zijn de leefomstandigheden voor een groot gedeelte van de bevolking – en dan met name van de ouderen en de kinderen – bar en boos. De huidige situatie zou je er kunnen vergelijken met die in Nederland na de Eerste Wereldoorlog. Ook afgezet tegen de meeste andere Oost-Europese landen loopt Roemenië qua economische ontwikkelingen nog ver achter. Het kamp nog steeds met de desastreuze gevolgen van een 50 jaar durend communistische regiem, waaraan pas kort geleden een einde is gekomen. Aan de economische opbouw wordt inmiddels hard gewerkt – ook met de steun van Europa – maar het zal nog wel jaren duren voordat de gewone mensen in hun persoonlijke leefsituatie daarvan de vruchten kunnen plukken. Daarom zijn grote, maar ook kleine hulpacties erg belangrijk. Zoals sinds kort ons ‘Moneasa-project’.

Cor vervolgt: ‘Onze werkgroep bestaat uit een groep enthousiaste vrijwilligers, die zich concentreert op activiteiten die vanuit het kleine Wijnandsrade gerealiseerd kunnen worden. Om die reden hebben wij voor onze hulpacties een dorp uitgezocht dat een beetje met Wijnandsrade vergeleken kan worden: Moneasa. Een plaatsje op het

Roemeense platteland. Het telt ongeveer 800 inwoners, het heeft een dorpsschool en het werken op het land voert er nog de boventoon'.

Stichting

De werkgroep uit Wijnandsrade staat sinds kort notarieel geregistreerd als de stichting 'Wijnandsrade- Roemenië'. In haar statuten stelt de jonge stichting zich officieel 'het inkopen en/of verzamelen van hulpgoederen ten doel op zowel sociaal als ook op medisch gebied alsmede het bezorgen van deze goederen op door het stichtingsbestuur te bepalen afleveradressen dan wel het leveren van deze goederen aan andere stichtingen die een soortgelijk doel beogen alsmede het financieren c.q. het meefinancieren van gerichte projecten'.

Cor van Haren licht toe: 'In onze activiteiten proberen wij op kleine schaal en in nauw overleg met de bevolking van Moneasa zo concreet en zinvol mogelijk een helpende hand toe te steken'.

Moneasa

Moneasa is een arm dorpje in het zuidwesten van Roemenië. Het ligt er verscholen in een dal. De meeste huizen bevinden zich aan een langgerekte weg. Het is de enige straat van het dorpje die is verhard. De zijweggetjes zijn moeilijk toegankelijke zandpaden, die bij regen veranderen in modderpoelen. De hoofdweg en de zijstraatjes van Moneasa hebben geen namen. De huizen zijn er oplopend genummerd, zoals dat in Wijnandsrade tot in het midden van de vorige eeuw ook nog het geval was. De huizen zien er eenvoudig en veelal onderkomen uit. Een groot aantal woningen is nog niet op de waterleiding aangesloten. De bewoners zijn in voorkomende gevallen nog op waterputten aangewezen.

De plaatselijke bevolking leeft onder armoedige omstandigheden en heeft gebrek aan vrijwel alles wat wij hier normaal vinden, zoals kleding, dekens, meubilair en huishoudelijke gebruiksvoorwerpen. De meeste mensen voorzien in hun levensonderhoud door zelf wat te boeren, te tuinieren en door ruilhandel te bedrijven.

Moneasa kent een rijke geschiedenis. In het begin van de 14de eeuw ontdekken de Turken in deze omgeving thermaalwater en bouwen er de eerste badhuizen. In 1774 wordt de plaatsnaam 'Monyasza' voor de eerste keer in Hongaarse kadasterboeken aangetroffen. In de daarop

Moneasa (foto: Jo de Groot).

volgende eeuwen groeit het plaatsje uit tot een bloeiend kuuroord, met baden, luxueuze hotels, restaurants, parken, villa's, een ijzergieterij en een treinverbinding.

Maar in de loop van de 20ste eeuw raakt Moneasa in verval. De armoedige omstandigheden waaronder de mensen er tegenwoordig moeten leven staat in schril contrast met het imponerende, bergachtige en bosrijke landschap rondom.

Acties

In de paar jaar dat de werkgroep uit Wijnandsrade bestaat, heeft zij een aantal activiteiten gerealiseerd die in het verre Moneasa niet

onopgemerkt zijn gebleven en die er tot steeds meer bijval en enthousiasme leiden.

Cor van Haren: 'Het is ons, met dank aan de Stefanusbasisschool en veel inwoners van Wijnandsrade, gelukt de mensen van Moneasa concreet te helpen en - wat misschien nog belangrijker is - door het tonen van belangstelling hen te laten merken dat zij niet alleen staan'.

'3 Jaar geleden zijn wij begonnen met een uitwisselingsprogramma tussen de leerlingen van groep 8 van onze Stefanusschool en de kinderen van de dorpsschool van Moneasa. Beide scholen wisselen sindsdien ervaringen uit, er is een onderlinge correspondentie op gang

Lagere school Moneasa (foto: Jo de Groot).

gekomen, in Wijnandsrade is een video getoond van Roemenië en Moneasa en omgekeerd - in het verre Moneasa - opnamen van Zuid-Limburg en Wijnandsrade'.

Cor vervolgt: 'In 2000 hebben wij hier via een paaseieractie een heel oud, typisch Roemeens cultuurgood onder de aandacht gebracht. Roemeense paaseieren zijn fijnzinnig met de hand beschilderde decoraties. Het gaat hier om een techniek die terugvoert naar de 15de eeuw. Deze met de hand beschilderde kunstwerkjes worden ook nu nog steeds in Roemenië gemaakt. Stuk voor stuk zijn het de prachtige producten van intensieve huisvlijt. De versieringen komen voort uit een rijke, culturele en religieuze traditie. Voordat wordt begonnen met de schilderstechniek, worden de eieren leeg gemaakt en vervolgens aan de binnenzijde met azijn schoongemaakt. Met behulp van primitieve hulpmiddelen ontstaat daarna een prachtig eindresultaat. De verkoop van deze eieren is ook nu nog een bron van inkomsten voor de Roemeense bevolking en draagt bij aan het behoud van deze eeuwenoude vorm van volkskunst'.

'En in het najaar van 2001 hebben wij in Wijnandsrade een succesvolle inzamelactie georganiseerd van schoolbenodigdheden, zoals potloden, pennen, schriften, speelgoed en puzzels en daarnaast van spullen waaraan uit navraag - onder de kinderen en de volwassenen van Moneasa - grote behoefte bleek te bestaan, zoals kleren, schoenen en laarzen'.

Werkbezoek

De complete opbrengst van de plaatselijke inzamelactie heeft Cor van Haren zelf in de zomer van 2002 naar Moneasa gebracht. 'Begin juni vertrok een vrachtwagen van een bevriende actiegroep uit Sittard met schoolbanken naar Roemenië, waarin nog ruimte over was. Daar hebben wij toen gretig gebruik van gemaakt. Na een vermoeiende reis, inclusief urenlange formaliteiten en wachttijden bij de Roemeense grens, kwam onze expeditie op maandag 10 juni in Moneasa aan'.

Het contrast tussen de rijke en vruchtbare natuur met de vergane glorie van het voormalige bloeiende kuuroord heeft grote indruk gemaakt. 'Wat mij vooral is bij gebleven, is de vriendelijkheid en de gastvrijheid die wij overal hebben ontmoet, afgezet tegen de armoedige omstandigheden waaronder de mensen in het zuidwesten van Roemenië proberen te leven en overleven'.

Inzamelactie Wijnandsrade (foto: Jo de Groot).

De ontvangst op het gemeentehuis en de dorpsschool van Moneasa was overweldigend. Het gemeentebestuur had een speciale werkgroep samengesteld, met vertegenwoordigers van de school en de plaatselijke bevolking.

De afgeleverde materialen werden met open armen ontvangen en bijzonder op prijs gesteld.

Toekomstplannen

De stichting 'Wijnandsrade – Roemenië' zit boordevol nieuwe ideeën en plannen. De prioriteit blijft daarbij liggen bij de plaatselijke dorpsschool van Moneasa. 'Dus wij gaan in ieder geval door met het

stimuleren van het lopende uitwisselingsprogramma met onze St. Stefanusschool'.

Het voornemen bestaat de onderlinge contacten verder te intensiveren, met behulp van computers en internetfaciliteiten.

Cor van Haren: 'Daarnaast hebben wij van onze reis naar Moneasa geleerd dat transporten naar het verre Roemenië onnodig duur zijn, mede omdat het vervoer en de douaneformaliteiten - met name bij de Roemeense grens - erg omslachtig zijn. Wij willen op kleine schaal doorgaan met het - in samenwerking met andere actiegroepen - afleveren van materialen, waaraan de mensen in Moneasa behoefte hebben, zoals nog bruikbare computers.

Maar daarnaast willen wij nieuwe initiatieven ontwikkelen die ertoe leiden dat de juiste mensen ter plekke 'gecontroleerd' geld krijgen toegespeeld dat zij dan zelf aan vooraf afgesproken doelen kunnen besteden, zoals noodzakelijke verbeteringen aan het schoolgebouwtje of investeringen in de plaatselijke sanitaire voorzieningen. Verder gaan onze gedachten uit naar het organiseren van een kerstpakkettenactie via de post. Daarnaast zou het fantastisch zijn als wij in de komende jaren een cultureel uitwisselingsprogramma zouden kunnen opzetten, bijvoorbeeld door een folkloredansgroep uit Roemenië hier te laten optreden en door de mensen in Moneasa te helpen ter plaatse een muziekgezelschap op te richten'.

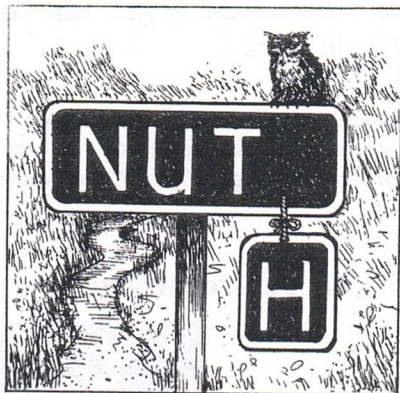
De stichting 'Wijnandsrade - Roemenië' hoopt het daarvoor te vergaren geld en de benodigde materialen te verzamelen via gerichte acties, zoals een sponsorloop en het benaderen van particulieren en bedrijven.

Wiel Oehlen

Nieuwe publicaties

‘Nut(h)se kal is geine nötte kal’

Colla
BEMELMANS

NUT(h)SE kal is GEINE NÖTTE kal

LIDILI 01

Uitgeverij TIC

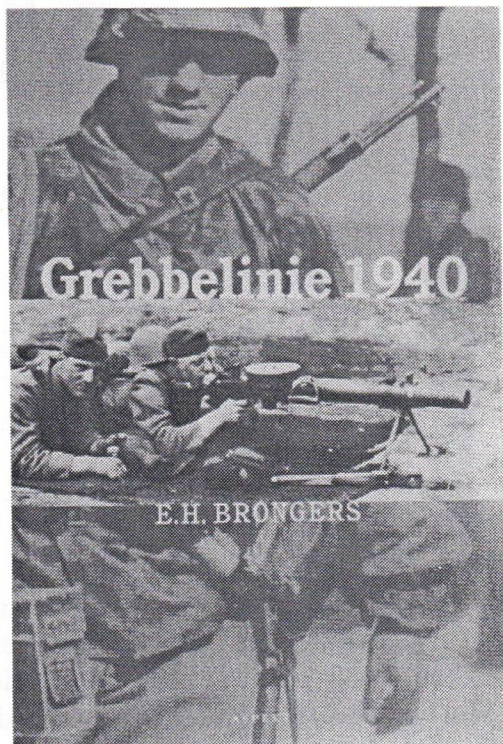
Onder de titel ‘Nut(h)se kal is geine nötte kal’ presenteerde schrijver/dichter Colla Bemelmans op 29 september 2002 in het trefcentrum van Nuth het eerste officiële woordenboek van de gemeente Nuth. Het boek bevat meer dan 1.000 woorden (zowel in het Nuths-Nederlands als in het Nederlands-Nuths), die typisch zijn voor Nuth en omstreken. Daarnaast is er onder andere een groot aantal plaatselijke uitdrukkingen in opgenomen, een overzicht van alle gehuchten van de gemeente Nuth, een schrijfwijzer en een overzicht van werken die ooit in het Nuths zijn gepubliceerd.

Colla Bemelmans is de schrijver van enkele dichtbundels en kinderboeken in het Nuther dialect. Hij heeft daarnaast meegewerkt

aan dialectvertalingen van Asterix en Obelix, Suske en Wiske en Donald Duck.

'Nut(h)se kal is geine nötte kal' werd uitgegeven door uitgeverij TIC uit Maastricht en is het eerste deel van wat de 'Limburgse Diksionaere Lies' moet worden, 110 pagina's, ISBN nummer 90-76043-53-1 (verkoopprijs € 14,90).

Slag om de Grebbeberg

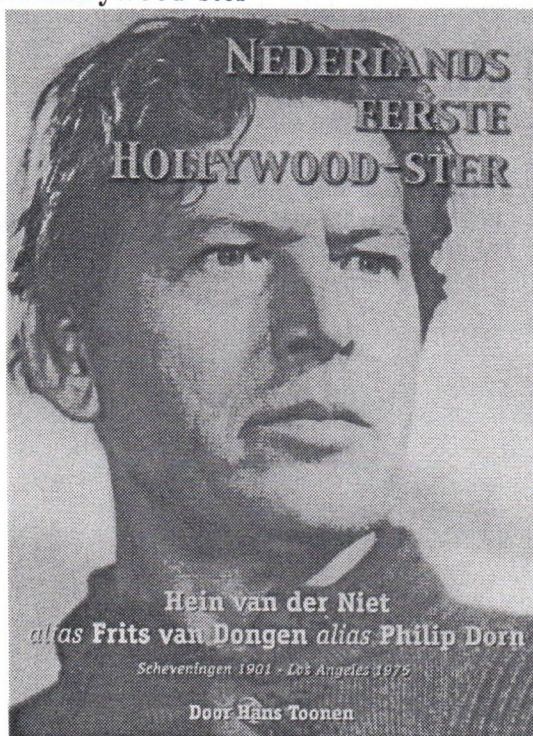
In januari 2003 verscheen van de hand van ons redactielid (luitenant-kolonel b.d.) Eppo H. Brongers de 10de herziene druk van het standaardwerk 'Grebbelinie 1940'.

De resultaten van voortgezet onderzoek, de – vooral bij jeugdigen – weer sterk toegenomen belangstelling en de herhaaldelijk terugkerende vraag naar een nieuwe herdruk van 'Grebbelinie 1940', zijn met deze herziene en aangevulde uitgave gehonoreerd. De tekst is geactualiseerd en voorzien van meerdere nieuwe Nederlandse en

Duitse ooggetuigenverslagen en documenten. Opgenomen zijn niet eerder gepubliceerde gegevens, zoals de plundering van winkels bij Zutphen, de executie van groepen krijgsgevangenen door de SS Standarte 'Der Führer', een in vuur gestrande Duitse poging om via de Rijn met rubberboten achter de Grebbeberg te komen, enz. Voorts zijn in deze uitgave de nieuwste gegevens opgenomen omtrent de Duitse verliezen bij de strijd om de Grebbe. De bijlagen zijn eveneens herzien, onder meer met in de laatste jaren verkregen nauwkeurige gegevens over de samenstelling en bewapening van de strijdkrachten die de Duitsers tegen de linie hebben ingezet. De kaarten zijn gedeeltelijk en het fotomateriaal is nagenoeg geheel vernieuwd. Ook is in deze herdruk een namenregister opgenomen.

Grebbelinie 1940, E.H. Brongers, 10de geheel herziene druk, 288 pagina's, uitgeverij Aspekt Soesterberg, ISBN nummer 90-5911-083-8 (verkoopprijs € 26,-).

Nederlands eerste Hollywood-ster

Hein van der Niet, zoon van een Scheveningse schoenlapper, werkte zich na een korte toneel- en filmcarrière in eigen land in het buitenland op tot een bekende filmster. Onder de naam Frits van Dongen vierde hij in Duitsland en Oostenrijk vele successen. In de voetsporen van een deel van de Duitse film-élite, die Hitlers Reich voor gezien hield, verhuisde hij in augustus 1939 naar Hollywood alwaar hij onder de naam Philip Dorn furore maakte. In 's werelds filmhoofdstad beschouwde men hem als een 'Dutch gift'. Duitsland en Oostenrijk zagen in hem de nieuwe Gary Cooper. Zo valt op te maken uit een onlangs verschenen lijvig boekwerk over het leven en werk van Nederlands eerste Hollywood-ster, wiens naam op de bioscoopgevels heeft geschitterd naast die van legendes als Joan Crawford, John Wayne, Irene Dunne en Greer Garson.

Het levensverhaal van Nederlands eerste Hollywood-ster is (met inbegrip van een uitgebreide filmografie) te boek gesteld door de schrijver Hans Toonen. De auteur is sinds 1987 als redacteur/verslaggever verbonden aan het Limburgs Dagblad te Heerlen. Daarvoor was hij algemeen verslaggever bij de Audet Nieuwsdienst en de Gelderlander. In de jaren 70 en 80 verbleef hij gedurende 2 periodes als buitenlands correspondent in Amerika. Hans Toonen woont sinds de jaren 90 in Wijnandsrade.

Nederlands eerste Hollywood-ster, Hein van der Niet alias Frits van Dongen alias Philip Dorn, uitgave van de Historische en Genealogische Vereniging Scheveningen, 196 pagina's, ISBN nummer 90-803711-4-9 (verkoopprijs € 22,50).

De redactie

De Blauwe Steen

De eerste bewoner van dit afgelegen huis waarvan de naam bekend is, is de kuiper Paul Cobben. Hij is geboren aan de Putweg in Hunnecum en in 1771 getrouwd met Gertrud Vrancken. Rond 1775 vestigt hij zich vanuit de Reuken op de Blauwe Steen. Paul en Gertrud hebben 5 dochters, maar op de Franse woninglijst van 1796 worden alleen Jenne en Lies Cobben vermeld, hetgeen er op duidt dat de anderen allen jong gestorven zijn. Hun moeder overlijdt in 1808 op 66 jarige leeftijd op de Blauwe Steen. Na de dood van Cobben in 1827 wordt het zogenaamde Cobbenhuisje op 23 november 1832 door zijn enige dochter Elisabeth verkocht aan de vrijgezel Pieter Thomas Pluijmaekers uit Wijnandsrade. De prijs van het huis met de aangrenzende moestuin bedraagt fl. 196.-. Elisabeth is getrouwd met de grondeigenaar Mathijs Loyens, die pachter is op de hoeve Wissegracht in Hulsberg.

Pieter Pluijmaekers begint een café. De gunstige ligging aan de verbindingsweg van Nuth naar Valkenburg is hier debet aan. In 1840 nog wordt deze weg 'Chemin de Fauquemont' genoemd. Er tegenover voert de Kempkensweg naar Hunnecum. Op de oostelijke zijgevel van het huis is een oude grafsteen ingemetseld en ernaast loopt een paadje door het Vinkerveld naar de Vink. Volgens het toenmalige kadaster lag het huis op perceel 107 en 108, de stal op 109 en de erachter liggende koolhof op nummer 110. De manege van nu zou dan op de westelijke percelen 111 tot en met 115 hebben gelegen.

Meer weten wij over de dagloner Arnold Cuypers, die er tot 1850 heeft gewoond. Hij is in Schaesberg geboren en heeft met Maria Bruls 6 kinderen, allen geboren op de Blauwe Steen. Maar op 29 december 1842, in een strenge winter, sterft er een dochter op de leeftijd van 3 jaar; de dokter woonde toen nog ver weg.....

Ook Arnold Kuipers houdt in de woonkamer een café voor de voorbijgangers, maar hij kan er met zijn 5 kinderen onder de 10 jaar niet van leven en trekt op 15 maart 1851 weg. Hendrik Luyten uit Klimmen neemt het boerenhuis over. Hij is gehuwd met Catharina Geurten uit Heerlen en er worden 5 kinderen geboren, die Joseph, Margaretha, Philomena, Anna en Michiel worden genoemd. In 1865

sterft eerst de moeder en daarna haar jongste dochter op de leeftijd van 7 jaar. Herbergier Luyten trouwt later met Cornelia Walraven uit Schinveld en wordt nogmaals vader van 4 kinderen. 2 Dochters sterven in hun geboortjaar en als de jongste zoon Hendrik wordt geboren, sterft zijn vader op 14 juni 1876. Cornelia Walraven blijft met alle kinderen in het afgelegen huis wonen, maar kan de zorgen steeds minder aan. Haar geest dooft dermate uit, dat ze 10 jaar later in het krankzinnigengesticht in Vught moet worden opgenomen. Zij zal niet de laatste zijn..... De kinderen worden in een klooster in Schimmert ondergebracht. Cornelia is op 5 december 1904 in Vught overleden.

De Blauwe Steen.

Op 1 maart 1897 betrekken mijn grootouders Louis Bemelmans en Sophie Tillmanns het leegstaande huis. Louis uit Hunnecum is pas getrouwd met Sophie uit Puth, waar hun oudste zoon Leonard is geboren. Sophie kan moeilijk wennen in het afgelegen, sombere huis, maar haar stille, mismoedige man fleurt door zijn huwelijk helemaal op. Aanvang 1898 wordt Hubert geboren. Lodewijk Bemelmans heeft een vergunning om sterke drank te verkopen. Deze geldt voor de keuken van 12,5 ca en de kamer van 27, 22 ca. De mensen van Hunnecum treffen elkaar in deze huiskamer, om een glaasje te drinken en een praatje te maken: de rijke vrijgezel Willem Slangen, de dikke Servaes Gardeniers, Kleintjens met de baard, het klein Honeke (Hoenen) en Schlamties, de broer van Louis. Via de keuken met het vat donker bier kom je in de koestal, want een koe is onmisbaar in de kinderrijke gezinnen.

Alleen op zondag krijgen de kinderen een beker bier, maar op zo'n zondag in het voorjaar valt op een onbewaakt ogenblik de kleine Leonard in een grote teil kokend water. Sophie trekt het kind er uit, legt het op de bank en snelt naar Hunnecum om de dokter te waarschuwen. Als August de Wever uiteindelijk op zijn motor arriveert, kan alleen het hospitaal nog helpen. Sophie snelt met haar kreunend kind in de kinderwagen over de verlaten veldwegen naar Maastricht. Op de Vink is het weidefeest en de fanfare speelt de wolken uit de lucht. Maar de moeder hoort alleen haar schreiend kind. Als de stad in de ondergaande zon opdoemt, is de kleine overleden, nog geen 3 jaar oud. Nooit zal Sophie deze 26ste mei 1899 vergeten.

Een half jaar later wordt mijn moeder, Maria Bemelmans, op de Blauwe Steen geboren. De andere kinderen volgen in de 20ste eeuw: Joseph * 1901, Liza 1902, Sophie 1904 en Berta * 1905. En als de moeder al boven de 40 is, volgen er nog 2 Leoniekes die allebei doodgaan aan de stuipen.

Louis Bemelmans en zijn paard helpen bij de bouw van de staatsmijn Emma. Op een avond komt hij bezweet thuis, maar gaat hij meteen op zijn eigen veld werken. Het gevolg is een zware longontsteking, waaraan hij op de morgen van 24 mei 1909 sterft. Het is maar een kleine stoet, die over de Vink naar Wijnandsrade trekt. De kinderen zijn in het zwart, maar de begrafenis is sober en bidprentjes zijn te duur.

Nog geen jaar later sterft Hubert op 12 jarige leeftijd aan een hersenvliesontsteking. Met een kransje op het hoofd ligt hij opgebaard in de voorkamer. Ook hij wordt begraven bij het grote kruis op het kerkhof bij de vijver, naast zijn vader..... Op de Blauwe Steen woont de weduwe alleen met haar 5 kinderen. Bang is ze niet, want boven in de beddekoetsj hangt een revolver die met een spijker is beveiligd. Tot diep in de nacht leest zij de boeken van Alexander Dumas. En als de storm 's avonds om het huis loeit, vertelt zij de kinderen over de drie musketiers en over de weerwolf die naast hen in het bos woont. Sophie heeft een hekel aan huishoudelijk werk, en naait liever jurken voor haar Bemelmeisjes. Met een mand eieren op haar hoofd wandelt zij 's morgens naar Aken en ruilt zij de eieren voor stof. Haar dochters worden al jong dienstmeisje, alleen Sophie gaat naar de vroedvrouwenschool. In 1928 breekt voor Sophie de laatste zomer aan. Haar 4 meisjes zullen hun weg wel vinden, want werken kunnen ze. Maar wie zal er voor Zef zorgen? In de zomer sterft Sophie Tillmanns op 62 jarige leeftijd. Haar dochters treuren bij het magere lichaam, terwijl Zef in de keuken wezenloos voor zich uitstaart en grijnslacht. Omdat Berta bang is met Zef alleen, komt Marieke Habets uit Hunnecum bij hen inwonen. De beide meisjes barricaderen 's avonds hun slaapkamer, want Zef bedreigt hen met de hark. Met Kerstmis loopt hij weg naar België en als hij eindelijk haveloos terugkeert, praat hij niet meer. Hij loopt steeds weg om te gaan vrijen en is de mensen tot last. In 1929 wordt hij in het krankzinnigengesticht van Geel opgenomen. Hij zal in 1993 in Venray sterven, want zulke mensen verslijten niet. Na het vertrek van Berta Bemelmans komt Adolf Bemelmans in het huis zonder water en stroom te wonen. Hij is 55 jaar, maar geen familie en weduwnaar van Maria Wouters. Zijn zoon Martin is getrouwd met Antoinetta Retra. Als de driftige Adolf op een dag hoort, dat zijn schoondochter een verhouding heeft, gaat hij naar Schimmert om haar te vermoorden. De kogel treft echter alleen de nieuwe vriend van Antonetta en Adolf gaat voor 12 jaar de gevangenis in. Nog voor de oorlog betreft de familie van Rossum het huis en komt er voorlopig een einde aan het bewogen leven van de bewoners van de Blauwe Steen.

Miel Bruls

De Jan Maenenstraat

In het plaatselijke uitbreidingsplan Hellebroekerveld I is de voornaamste straat genoemd naar het Limburgse Eerste en Tweede Kamerlid Jan Maenen (KVP). Onder de navolgende bronvermelding is hierna een biografie van deze belangrijke Limburger opgenomen.

© ING - Den Haag. *Bronvermelding naar de gedrukte versie van deze biografie: Th.L.M. Engelen, 'Maenen, Johannes Hubertus Josephus (1903-1979)', in: Biografisch Woordenboek van Nederland 2 (Den Haag 1985).*

De Jan Maenenstraat.

Maenen, Johannes Hubertus Josephus (1903 - 1979) is vakbondsbestuurder en politicus. Hij wordt op 31 maart 1903 in Meerssen geboren als zoon van Hubertus Leonardus Maenen, bouwvakarbeider en Anna Margaretha Wings. Op 18 augustus 1932 treedt hij in het huwelijk met Anna Maria Louisa Eijkman. Uit dit huwelijk worden 1 zoon en 3 dochters geboren.

Jan Maenen volgt in zijn geboorteplaats de lagere school tot het 7de jaar en daarna nog 1½ jaar de rijksnormaalschool. Reeds op jeugdige leeftijd is hij achtereenvolgens werkzaam bij de Staatsmijn Wilhelmina, het hoofdkantoor van de Staatsmijnen en de Raad van Arbeid. Zijn belangstelling voor de vakbeweging blijkt spoedig; vanaf zijn 18de jaar is hij lid van het RK Werkliedenverbond te Meerssen. Op 1 december 1925 maakt Maenen van het vakbondswerk zijn dagtaak: hij wordt aangesteld als beambte van de Limburgse RK Werkliedenbond 'St. Joseph', district Heerlen. Tot 1939 vervult hij diverse functies: secretaris-penningmeester van de diocesane bond van Credo Pugno-clubs (de afdeling voor vorming en propaganda), van 1927 af tevens secretaris van het bureau voor Rechtsbijstand te Kerkrade en sinds 1934 te Brunssum. In 1939 wordt hij secretaris van de Werkliedenbond.

Maenens werk voor de bond begint wanneer deze zich qua ledental en in financieel opzicht op een dieptepunt bevindt. Hij ontpopt zich als een inspirerende en wervende spreker, wiens werk vooral dankzij de door hem gehouden spreeken voor individuele leden op het Bureau voor Rechtsbijstand meer door persoonlijke bewogenheid dan door politieke inspiratie gekenmerkt wordt. Zijn populariteit in de regio houdt hiermee gelijke tred. Wanneer in maart 1942 het beroepskader van de vakbond ontslagen wordt, gebruikt Maenen een papieren functie als secretaris van de coöperatie Ons Dagelijksch Brood als dekmantel voor ondergrondse voorbereidingen ten bate van de herorganisatie van de bond na de oorlog. Het is dan ook niet verwonderlijk dat, wanneer na de oorlog zijn oom Jos Maenen niet als voorzitter van de inmiddels in Katholieke Arbeiders Beweging (KAB) omgedoopte bond terugkeert, Jan Maenen gekozen wordt tot voorzitter van de KAB Limburg. Deze functie maakt hem automatisch ook lid van het landelijk bestuur van deze bond.

Tot maart 1963 blijft hij voorzitter van de KAB Limburg. Evenals zijn voorganger is hij aanhanger van de ideeën van de Limburgse School van H.A. Poels en H. Hermans. De bond ziet hij voornamelijk als een standsorganisatie en niet als een vakbond in enge zin. Als gevolg daarvan zijn voor hem (godsdienstige) vorming en sociaal-cultureel werk zeker zo belangrijk als directe materiële belangenbehartiging.

Onvermoeibaar zet Jan Maenen ook zijn bezigheid van voor de oorlog voort: hij verzorgt een ontelbaar aantal spreekbeurten op voorlichtings- en vormingsbijeenkomsten door heel Limburg. Gezien zijn karakter is hij niet de organisator boven de beweging, maar blijft hij er middenin staan. Een directe binding met zijn achterban is voor hem onmisbaar. Vandaar ook zijn wekelijks spreekuur in het KAB-gebouw te Heerlen, waardoor hij in contact met de basis blijft.

Teneinde dat te behouden weigert hij na 1945 tot tweemaal toe om landelijk bestuurder van de KAB te worden. In dat licht bezien moet ook Maenens weigering worden gezien zich bij de politiek te laten betrekken.

Tot in 1955, want dan wordt hij ter vervanging van jhr. G.A.M.J. Ruys de Beerenbrouck voor de Katholieke Volkspartij (KVP) lid van de Eerste Kamer. Van deze Kamer is hij lid van 1955 tot 1962 en van 1971 tot 1974. In de tussenliggende periode is hij lid van de Tweede Kamer en voornamelijk actief op het gebied van sociale zaken (onder meer voorzitter van de betreffende vaste kamercommissie), economische zaken en defensie.

Ook in zijn parlementaire periode blijft Maenen volgens het harmoniemodel denken, hetgeen hem ook bij andere fracties een goede naam bezorgt.

Buiten het kamerwerk om bezoekt hij de departementen teneinde hier de problemen van 'zijn' mensen, op zijn inmiddels fameuze spreekuur te berde gebracht, voor te leggen en oplossingen te bepleiten.

De talrijke nevenfuncties die Maenen bekleedt, betreffen nooit een particulier commissariaat. Wel is hij onder meer bestuurslid van de KVP, de Limburgse Katholieke Bond van Woningbouwverenigingen, de Katholieke Ziekenhuisraad en het Limburgse Groene Kruis. Vermeld dient zeker ook te worden zijn werk voor het aanvankelijk

met de KAB gelieerde Centrale Zieken Fonds, in het bestuur waarvan hij vanaf 1945 zitting heeft en na 1963 tot zijn dood voorzitter is. Hij overlijdt in Heerlen op 15 juni 1979.

Typerend voor de persoon Maenen is zijn bemoeienis, in het begin van de jaren zeventig, met de Regionale Raad voor de Arbeidsmarkt voor de provincie Limburg.

In de herstructureringsperiode na de mijnsluitingen tracht hij een eenheidsstandpunt van werknemers en werkgevers te bewerkstelligen om daarmee bij de centrale overheid sterker te staan bij het bepleiten van economische hulp voor de geplaagde provincie. De persoonlijke bewogenheid met het lot van zijn achterban en bestrijding van de door hem gewraakte polarisatie gaan hierbij opnieuw hand in hand.

Th. L.M. Engelen

Geraadpleegde Literatuur: J. Jacobs, Het gouden boek der K.A.B. Limburg 1900-1950. Vijftig jaren arbeidersbeweging in Limburg (Heerlen, [1951]) 278-282; Red., 'Jan Maenen nam afscheid', in Ruim Zicht. Kaderblad van de Nederlandse Katholieke Arbeidersbeweging 11 (1963) 342-343; H. Langenberg, 'Jan Maenen, een sjouwer zonder kreukels', in De Limburger, 16-6-1979; Henk Thonen, 'Jan Maenen: redder in de nood', in Limburgs Dagblad, 16-6-1979; Extra Spreekuur. Ter herinnering aan Jan Maenen. Samengesteld door M. Ashmann et al (Maastricht, 1980).

Limburgse volkswijsheden,

Deel 3

Ons Limburgs dialect bevat ontelbare spreuken en levenswijsheden. Veel van die vaak eeuwenoude gezegden zijn aan het boerenleven ontleend en bevatten - niet zelden met een glimlach - een diepe ernst en een wijze les. De schrijver (meister) W.J. Vromen stelde in het midden van de vorige eeuw een bundel samen, boordevol oud Limburgse spreuken (die in 1976 als herdruk bij uitgeverij Corrie Zelen verscheen). Zijn boek 'Ernst en humor in het Limburgse boerenleven' bevat een cultuurschat, die niet verloren mag gaan.

In de vorige 2 bulletins nam ik een kleine selectie uit die juweeltjes op (met een geactualiseerde uitleg van de betekenis daarvan). Naar aanleiding van die publicatie ben ik de afgelopen maanden overstelpt met reacties van lezers, die oud-Limburgse spreuken en gezegden onder mijn aandacht brachten; vaak nog opgetekend uit de mond van hun ouders of grootouders.

Hierna volgt een tiental spreuken, die ik mocht ontvangen van Antoinette Deusings uit Maastricht. De eerste 8 van de hierna opgetekende volkswijsheden zijn geveugelde uitspraken van haar vader (Jef Deusings, in 1917 in Houthem-St. Gerlach geboren en tegenwoordig woonachtig te Bunde); de laatste 2 van haar moeder (Marie Deusings-Dubois, in 1918 in Itteren geboren en opgegroeid in Bunde).

Selectie en bewerking Wiel Oehlen

*

Es-te inne sjtamp van inne aezel kriest, mos-te mèr dinke: 't biëske is neet wiezer.

Wind je niet op als iemand je probeert te beledigen.

*

Dat zint luuj mit vuel doeve op 't daak.

Dat zijn mensen met geld of kapesones.

*

Hièr, laot 't sjtrue gaon raegene, dan kinne de aezels gaon sjlaope.
Een zegen die werd afgeroepen over domme en luie mensen.

*

Wirke tot-se 't koud kries en aete tot-se zjweits.
Iemand die onder alle omstandigheden tot het uiterste gaat.

*

Nao ozze doead sjmiete ze toch mèr mit oos knuekskes nao de appele.
Maak je druk over wat je tijdens je leven kunt doen en niet over wat er daarna nog allemaal kan gebeuren.

*

Ich hub mèr ein diploma en dat is mien trauwbeuvske.
Iemand die nooit een diploma heeft behaald, maar die het desondanks toch nog ver heeft geschopt.

*

Es sjtront drèk weurt, wil 't gevare waere.
'Als een dubbeltje denkt dat het een kwartje is geworden'.

*

'n Groeat hoed hat vuel onderhoud nuedig.
Wie groot is, moet veel eten.

*

Inne kièr euvervlood is tenminste neet ummer ermood.
Wie in armoede moet leven, heeft veel minder nodig om gelukkig te worden.

*

'n Good onwaer klaort de loch.
Na een stevige ruzie kun je weer met een schone lei samen verder.

Uit de oude doos

18. Familie Webers

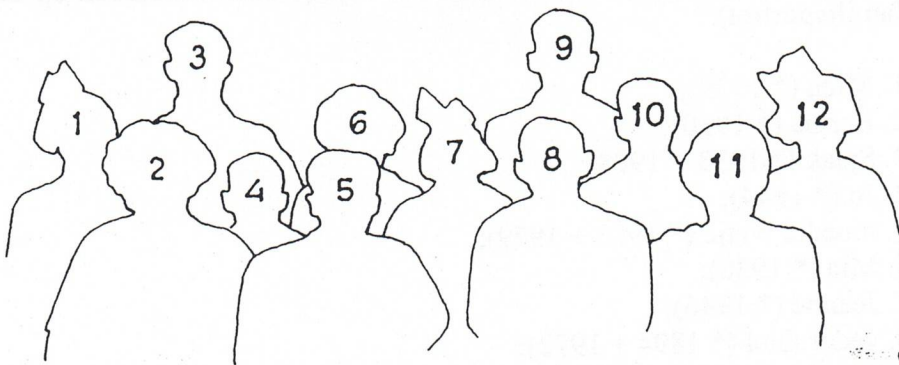
Een foto uit juni 1950 van de familie Webers, bij gelegenheid van het zilveren jubileum van vader Guillaume bij de staatsmijn Emma.

Guillaume (Giel) Webers werd in Geverick (gemeente Beek) geboren; zijn echtgenote Netje Webers-Sijstermans in de oude dorpskom van Wijnandsrade. Het inmiddels verdwenen straatje, waarin haar geboortehuis heeft gestaan, werd in de volksmond 'Achter gen vot' genoemd.

Na hun huwelijk vestigden zij zich eerst een tijdlang in Hunnecum, waarna in Wijnandsrade aan de Oudenboschstraat. Giel combineerde – zoals zovelen in die tijd – het werken op de mijn met het boerenleven thuis.

Het echtpaar Webers-Sijstermans kreeg in totaliteit 12 kinderen, van wie er 2 op zeer jeugdige leeftijd overleden (beiden ontbreken op dit familieportret).

1. Mien (* 1939);
2. Bertha (* 1930);
3. Sjaak (* 1933 + 1998);
4. Jo (* 1944);
5. moeder Netje (* 1903 + 1979);
6. Mia (* 1936);
7. Jeanne (* 1946);
8. vader Giel (* 1894 + 1972);
9. Lambert (* 1932 + 1972);
10. Leo (* 1942 + 1999);
11. Troutje (* 1928);
12. Annie (* 1937).

1. Mien (* 1939);
2. Bertha (* 1930);
3. Sjaak (* 1933 + 1998);
4. Jo (* 1944);
5. moeder Netje (* 1903 + 1979);
6. Mia (* 1936);

7. Jeanne (* 1946);
8. vader Giel (* 1894 + 1972);
9. Lambert (* 1932 + 1972);
10. Leo (* 1942 + 1999);
11. Troutje (* 1928);
12. Annie (* 1937).

(foto: uit het archief van de heemkundevereniging).

De Anti Parkstad Song

Bie 't wandele doer de sjtraote
krieg ich ummer kremp in de prie,
omdat ich 't dan neet kin laote
te dinke aan lang vuurbie.
Wie sjtraote nog paedjes waore,
mit velder aan jekere kantj
en-se nog vrie-oet kós kieke
uëver 't huëvëllandj.

Limburg, mien Limburg,
wat waor 't hie sjoëën.
Limburg, mien Limburg,
wat hubbe ze gedaon?
Limburg, mien Limburg,
doe bès nog mer klein.
Limburg, mien Limburg,
meh blief op de bein.

Ze hóbbe dich flink begaffeld.
Ze hóbbe dich lieëlik genejd.
Mit sjtraote, flats en fabrieke
ligke dien velder bezejd.
Doe bès dan waal klein gewoere,
meh wat uëverblief is sjoëën.
Dat mó't auch ummer zoeë blieve.
Doe maogs neet verlaore gaon.

Limburg, mien Limburg,
wat waor 't hie sjoëën.
Limburg, mien Limburg,
wat hubbe ze gedaon?
Limburg, mien Limburg,
doe bès nog mer klein.
Limburg, mien Limburg,
meh blief op de bein.

Wiel Oehlen

De Anti Parkstad Song (oftewel 'Het Heuvellandlied') is geschreven bij gelegenheid van het 30ste Antiek en Folklore Festival, dat in het teken stond van het thema 'Limburg Allein'.

Tijdens het festival werd dit liedje (op de melodie van 'Loewende klokken') door troubadour Laur Rutten ten gehore gebracht.

Heemkundevereniging Vrienden van Wijnandsrade

Opgericht op 22 december 1981 als de stichting Vrienden van Wijnandsrade
Sinds 1994 notarieel vastgelegd als een heemkundevereniging
Rekeningnummer voor contributie en donaties 13.77.36.371, ten name van
heemkundevereniging Vrienden van Wijnandsrade, Swier 39, 6363 CK
Wijnandsrade

Dagelijks bestuur

Voorzitter	Jan Jansen (045 - 524 26 96)
Vice-voorzitter	Math Marell (045 - 524 17 05)
Secretaris	Wiel Oehlen (045 - 524 48 98) e-mail: w.oehlen@planet.nl
Tweede secretaris	Jack Jetten (045 - 524 11 35)
Penningmeester	Henk van Malkenhorst (045 - 524 23 44)
Ledenadministratie	Zef Meessen (045 - 524 35 79)

Algemeen bestuur

Thei Bindels (045 - 524 30 08)
Tonie Bloebaum-Habets (045 - 524 41 32)
Arnold de Haas (045 - 524 43 72)
Tiny Kickken-Senden (045 - 524 33 14)
Ria Marell (045 - 524 51 67)
Theo Opfergelt (045 - 524 17 18)
Jan van der Zee (045 - 524 43 00)

Ere-voorzitter

F.H.C. Cortenraad, oud-burgemeester van Wijnandsrade

Ere-leden

E.F.M. Coenen-Vaessen, oud-burgemeester van Nuth
S. Cox, oud-burgemeester van Nuth
(+) F. Erens, schrijver (Catsop – Elslloo)
Z. Marell (Treebeek)
J. en A. Pijls-Emonds (Puth – Schinnen)
Mr. C.G.J. Rutten, oud-burgemeester van Nuth
(+) C.J.M. Snijders, oud-burgemeester van Wijnandsrade
A.J.M.G. Teheux, oud-burgemeester van Wijnandsrade